

**ATENCIÓ ALS MENORS
IMMIGRATS: COL·LABORACIÓ
CATALUNYA-MARROC**

Violeta Quiroga (relatora)

Març del 2002

núm. **26**

Edició: Fundació Jaume Bofill
Provença 324 – 08037 Barcelona
Tel. 934 588 700 – Fax 934 588 708
fbofill@fbofill.org
www.fbofill.org

Impressió: Alta Fulla · *Taller*
Dipòsit Legal: B. 14.368-2002

Us donaré un petit exemple sobre l'emigració que van viure els espanyols l'any 36 arran de la Guerra Civil: quan érem petits, els nostres pares ens explicaven històries sobre els espanyols que travessaven l'Estret i recordo haver conegut espanyols que treballaven amb nosaltres. Ningú fins avui dia ha pogut convèncer aquests espanyols de tornar a Espanya. Fins i tot als seus fills o als seus néts, ningú ha aconseguit convèncer-los perquè tornin.

ABDELUAHED AZIBOU
Centre de Salvaguarda de Menors de Tànger.

ÍNDIX

I. INTRODUCCIÓ	7
II. JORNADA TÈCNICA	11
1. Ponències: Situació a Catalunya	11
1.1 Perspectiva socioeducativa	11
1.2 Perspectiva jurídica	17
1.3 Col·laboració amb l'Administració marroquina	22
2. Ponències: Experiències en altres indrets	27
2.1 Perspectiva de Jeunes Errants (Marsella)	27
2.2 Perspectiva de DARNA (Tànger)	33
2.3 El cas andalús	37
3. Aportacions principals en el debat obert	44
3.1 La prevenció	44
3.2 La col·laboració entre les entitats i les administracions	48
3.3 L'heterogeneïtat del col·lectiu dels menors	52
3.4 El sistema d'atenció a Catalunya i a Espanya	54
3.5 La mesura del retorn	55
3.6 Les garanties legals en el retorn	59
III. JORNADA INSTITUCIONAL	61
1. Ponències de diversos representants d'institucions espanyoles i marroquines	61
1.1 Jordi Cots. Adjunt per la infància del Síndic de Greuges de Catalunya	61
1.2 Carles Campuzano. Diputat al Congrés de Diputats per Convergència i Unió	65
1.3 Mohamed Khaldy. Delegat de la Zona Nord del Marroc de la Fundació Hassan II	71
1.4 Abdel-Adim El-Ghouarta. Responsable del projecte de cooperació Barcelona-Tànger, Mirall	72
2. Aportacions de la resta de representants institucionals convidats	76
2.1 Anna Soler. Direcció General d'Atenció al Menor	76
2.2 Rodolfo Hoyuelos. Serveis Personals de l'Ajuntament de Barcelona	79

2.3 Àlex Masllorens. Diputat al Parlament de Catalunya per Ciutadans pel Canvi	81
2.4 Gemma Aubarell. Institut Català de la Mediterrània	83
2.5 Mohamed Chaib. Associació sociocultural Ibn Batuta	86
2.6 Mr. Zacarias. Consolat General del Marroc a Barcelona	89
2.7 Abdeluaehed Azibou. Centre de Salvaguarda de Menors de Tànger	91
IV. CONCLUSIONS	95
ANNEX. LLISTA DE PERSONES ASSISTENTS	103

I. INTRODUCCIÓ

Poc després que el fenomen dels menors immigrants no acompanyats esclatés als mitjans de comunicació de Catalunya, a finals de 1998, la Fundació Jaume Bofill va iniciar un seguit d'actuacions amb l'objectiu de buscar espais de reflexió i d'anàlisi a fi que els professionals implicats en l'educació i en la integració d'aquest col·lectiu poguessin conèixer de prop el fenomen, i així millorar la intervenció que les entitats i les administracions començaven a posar en funcionament.

Fruit d'aquesta voluntat es va celebrar un primer Debat de l'Aula Provença a l'abril del 1999 –quan el fenomen encara era incipient–, publicat amb el títol *Menors immigrants: sols o desemparats*. Seguidament es va convocar un seminari, format per diversos professionals, que va treballar durant el curs 1999-2000 i va elaborar un document sobre l'estat de la qüestió a Catalunya. Aquest document es va publicar a la col·lecció Finestra Oberta amb el títol *L'atenció als menors immigrants no acompanyats a Catalunya. Anàlisi de la realitat i propostes d'actuació*.

Paral·lelament a aquests intents d'entendre'l, el fenomen va seguir la seva pròpia evolució: la situació dels menors i les formes d'intervenció van canviar molt ràpidament. Efectivament, en només tres anys, les mesures i els recursos de les entitats privades i de l'Administració pública han canviat de manera significativa, diversificant-se i adaptant-se a l'heterogeneïtat del col·lectiu. La legislació també ha evolucionat, tot i que potser més per resoldre dificultats de l'Administració protectora que no pas per atendre les necessitats reals dels menors. Per això, actualment, la preocupació dels professionals és creixent, perquè algunes de les mesures plantejades –per intentar posar remei a un problema cada cop més enquistat– no són les més adequades des d'un punt de vista educatiu. Entre aquestes mesures polèmiques destaca el retorn dels menors al seu país d'origen.

Des d'aquesta preocupació, la Fundació Jaume Bofill va convocar unes jornades de treball a Can Bordoï els dies 31 de maig i 1 de juny de 2001. En aquestes jornades que es van anomenar *Línies de col·laboració entre Catalunya i Marroc per garantir l'atenció als menors immigrants*, entre altres línies de col·laboració es valorava la repatriació. Es tractava de discernir en quins casos el retorn podia ser una mesura adequada i en

quins casos podia posar en risc el menor. Amb aquest objectiu es van aplegar en una mateixa taula totes les parts implicades, des de tècnics que fan intervenció directa, fins a persones amb responsabilitat política o institucional, tant de Catalunya com del Marroc, amb la intenció d'acordar un marc conceptual comú i d'establir compromisos de cooperació futura.

Es va plantejar a les persones participants un primer interrogant, «El retorn: amenaça o oportunitat per als menors no acompanyats?», que encetava la controvèrsia al voltant d'una mesura que confon la situació dels menors amb la situació d'estrangeria dels immigrants en general. Es preguntava també respecte al pes de la família i a la importància de recuperar aquest vincle; respecte a la percepció que es tenia del retorn des de la perspectiva marroquina i des de la perspectiva catalana; i respecte a quina hauria de ser la viabilitat legal i el procediment en cas de fer-se efectiu el retorn al país d'origen.

L'estructura del document que us presentem reflecteix la dinàmica de les jornades en les quals es va fer una primera convocatòria per a tècnics i una segona convocatòria per a representants institucionals seguint la següent estructura:

1. JORNADA TÈCNICA. En la primera jornada van intervenir-hi els professionals que treballen directament o indirectament amb els menors: juristes, educadors socials, pedagogs, psicòlegs, treballadors socials i altres. S'ha transcrit part de les ponències i del debat posterior que tenia com a objectiu arribar a unes conclusions tècniques per transmetre als representants institucionals.

2. JORNADA INSTITUCIONAL. Van participar-hi persones amb responsabilitat política o institucional, amb l'objectiu d'impulsar acords per dur a la pràctica. L'esquema de treball va ser similar al del dia anterior, però el debat es va convertir en un presa de posició sobre el tema per part de cada institució representada. Per aquest motiu publiquem les seves intervencions de forma separada i no en forma de debat obert.

3. CONCLUSIONS. En acabar la segona jornada, la Fundació Jaume Bofill va animar els representants institucionals a arribar a alguns acords operatius, tenint també en compte les conclusions de la jornada tècnica. Aquests acords els transcrivim íntegrament en el capítol de conclusions.

El document que presentem vol apropar el contingut de les jornades a altres persones perquè pensem que, tot i que els esdeveniments se suc-

ceeixen molt ràpidament, és bo no perdre de vista els precedents, les reflexions que es van fent i que poc a poc van deixant un pòsit sobre el qual anar construint. En alguns casos s'ha respectat la literalitat i en altres s'ha resumit el contingut de les exposicions per facilitar-ne la lectura. S'ha mantingut l'estructura bàsica de les jornades però s'han resituat les aportacions dels debats agrupant-les per temàtiques. Cada vegada que citeu literalment algú, apareix el seu nom entre parèntesis; per saber quina institució representa, podeu consultar la llista d'assistents de l'annex.

Finalment, remarcuem que la llengua utilitzada en el document és el català per les persones que s'expressaven en català i per aquelles que eren traduïdes del francès. No obstant això, hem mantingut el castellà per aquelles persones que s'expressaven en aquesta llengua.

VIOLETA QUIROGA, *relatora*.

II. JORNADA TÈCNICA

1. Ponències: Situació a Catalunya

1.1 Perspectiva socioeducativa

Ismael Palacín (Centre de Dia Marhàba
del Casal dels Infants del Raval)

Inicia la seva exposició presentant les dades provinents de l'observació i l'anàlisi de 150 menors que han passat pel Centre de Dia Marhàba.

Les característiques principals dels menors són:

- Tret d'un percentatge molt baix provinent d'Algèria, la majoria dels nois és d'origen Marroquí i, d'aquests, més del 80% prové dels barris perifèrics de Tànger.

- Allà tenen família, de vegades tenen pare i mare, altres vegades mare, però moltes vegades la família sencera.

- En el seu país no eren nens del carrer, és a dir, la família complia una bona part de les seves funcions; en molts casos transmetia uns valors i exercia una funció de control dintre de la llar.

- Molt d'ells han estat desescolaritzats abans d'hora, tot i que n'hi ha que han completat una bona part de la seva escolaritat.

- Vénen amb la idea de treballar i de promocionar-se, més o menys fantasiada, més o menys aplicable; però la idea d'aquest projecte de treball i de formació sempre existeix.

- És una migració precoç i d'alt risc; a l'edat que vénen, tot i que l'adolescència al Marroc no és com l'entendem aquí, és evident que no són adults ni han completat la seva formació i el seu procés de socialització al país d'on venen.

- Respecte a les edats, hi ha menors de 12-13

Els menors immigrants en el seu país no eren nens del carrer, és a dir, la família complia una bona part de les seves funcions.

Es tracta d'una migració precoç i d'alt risc: no són adults ni han completat la seva formació i el seu procés de socialització.

anys fins a 18 anys; el 60% aproximadament té entre 16 i 17 anys.

Sovint apareix la idea que l'únic problema és que no poden treballar, que no poden ser adults en una societat que els tracta com a nens, però aquesta és una mala manera de descriure la problemàtica o almenys, no es tracta del punt central.

Situació dels menors a Catalunya

Un 20% dels nois que es troben avui al carrer van venir com a menors i han complert els 18 anys a Catalunya.

Si preguntéssim als nois si volen tornar al Marroc, la resposta seria no per molts motius.

- Un 20% dels nois que es troben avui al carrer van venir com a menors i han complert els 18 anys a Catalunya, la qual cosa els converteix en majors "sense sostre" en situació d'il·legalitat administrativa.

- La gran majoria dels menors manté relació amb la seva família a nivell telefònic o a través de gent del seu barri. Sovint amb la família es dona la situació que hem anomenat de la "doble mentida": el noi diu que està bé però sap que la família sap que no és exactament així, i la família sap que el noi sap que ella sap que no està bé.

- D'entrada hi ha una negativa a retornar. És a dir, si preguntéssim als nois si volen tornar al Marroc, la resposta seria no per molts motius: «Allà no tinc res a fer, per alguna cosa me n'he anat, quin sentit té tornar amb un fracàs després d'una aventura tan arriscada i tan perillosa?».

- Destacar, com ja s'ha dit en moltes ocasions, que es converteixen en nens del carrer aquí, davant la desatenció i la falta de recursos. És molt remarcable l'efecte multiplicador que té l'existència d'un grup de nens al carrer com a espai socialitzador i d'atracció per als que puguin anar arribant. S'ha observat que, en els moments en què hi ha pocs nens al carrer, la problemàtica és molt menor, molt més treballable; mentre que la situació es cronifica quan el nombre de menors augmenta. La desatenció genera una situació que multiplica les dinàmiques de risc.

L'atenció dels menors per part de l'Administració protectora a Catalunya

La situació del circuit d'atenció a Catalunya, ara mateix, és una situació en la qual s'han diversificat els recursos i, com a conseqüència, s'ha millorat molt. S'han donat respostes diversificades als nois, perquè ni tots els nois eren iguals quan estaven al Marroc ni tots els nois han tingut la mateixa història durant la seva estada al carrer en la nostra societat. La diversificació ha passat per crear recursos més a la mida de la capacitat d'autonomia i de les necessitats de cada noi.

Per altra banda, la constant que marca més el procés és la falta de places en centres residencials. És impossible portar a terme una política o un projecte de protecció amb alguns nois quan les demores i la inexistència de places condicionen els projectes educatius que se'ls proposen. El circuit de detecció i de captació d'aquests nois per portar-los a la xarxa de protecció –que va ser un gran avenç en el seu moment– s'ha acabat convertint en un circuit paral·lel i circular per aquesta falta de places. És a dir, segurament està ben pensat, segurament és eficaç en la seva missió, però l'objectiu final per al qual va ser creat es veu tallat moltes vegades. Com a punt positiu, assenyalem que el nombre de nens al carrer s'ha reduït i aquell efecte multiplicador del qual parlàvem ha disminuït. No obstant això, els nens que queden al carrer estan molt deteriorats per la llarga estada que hi han fet.

Bàsicament, bona part dels problemes que emergeixen quan es treballa amb els menors són atribuïbles al fet que no estan rebent un missatge clar per part de les institucions i dels seus professionals respecte als seus drets i les seves obligacions. Si el circuit no és clar ni àgil, la idea d'obligació i de dret que suposa accedir a la protecció i a l'educació perden el sentit.

És impossible treballar amb alguns nois quan les demores i la inexistència de places condicionen els projectes educatius que se'ls proposen.

Els menors no estan rebent un missatge clar per part de les institucions respecte als seus drets i les seves obligacions.

**La protecció,
en últim terme,
no és voluntària;
no hi pot haver un noi
que digui que
prefereix viure
al carrer.**

Més endavant, en el debat, Ismael Palacín aprofundia més en la qüestió del dret a ser protegits i a l'obligació de deixar-se protegir, en aquests termes:

«Un servicio de protección de menores puede proteger al chico igualmente aunque el chico no quiera estar en un centro de protección. Lo único que tiene que tener es una instalación adecuada. Es decir, cuando decimos que queremos que el chico voluntariamente vaya a un centro de protección, contamos con el trabajo previo de motivación que hacemos los educadores para buscar su consentimiento. Pero la protección, en último término, no es voluntaria. O sea, en el sistema de protección no puede haber un chico que diga que prefiere vivir en la calle. Esta posibilidad no existe, igual que un chico a sus padres no les puede decir que en vez de estar bajo su tutela, ha decidido irse libremente.» (I. Palacín)

El retorn al Marroc

Des del punt de vista socioeducatiu, preocupa l'aparició de la possibilitat de retornar els nois arrel dels problemes que tenim per atendre'ls i no tant pensant en el seu projecte educatiu. Hi ha la sensació que no els podem atendre educativament per la seva suposada diferència; no pel fet de ser marroquins, sinó per ser nens del carrer. Hi ha la sensació que han desbordat els serveis, quan en realitat les dades demostren que no és així. És a dir, no és en l'educació on està el límit del treball amb aquests nois, sinó en la rapidesa, en l'adequació i en el nombre de recursos dels quals disposa el sistema protector. Ens preocuparia que la idea del retorn es plantegés a partir de la creença que hem fracassat en els primers intents.

Ens preocuparia, també, que es pensés en el retorn com una possibilitat de benestar per a ell i que això suposés deixar de fer esforços en l'atenció del menor aquí. Una cosa que hem comprovat és que no aconseguirem mai que cap noi torni, en cas que algun noi hagués de retornar, si des del moment que

arriba no li garantim una atenció de qualitat, un control i una tutela, perquè en el moment que li vulguem fer aquesta proposta, estarà tan deteriorat que no hi haurà ningú que es guanyi la seva confiança o, fins i tot, el noi haurà perdut la capacitat de decidir. Per tant, la protecció efectiva des del primer moment no és a canvi del retorn, sinó que seria condició imprescindible si es vol plantejar el retorn.

S'hauria de col·laborar amb el Marroc per explorar si el retorn d'algun noi és possible. Des del punt de vista socioeducatiu, si el noi no té les garanties legals, és a dir, si abans no s'ha exercit la tutela cautelar i té totes les garanties que se l'envia allà atenent al seu interès superior i no per una repatriació –com permet la llei d'estrangeria en el cas dels adults sense permís de residència–, s'estaria donant un missatge a nivell educatiu molt diferent del que hauria d'estar relacionat amb el seu benestar i les seves necessitats de desenvolupament.

Aquesta possibilitat no ha d'esborrar la realitat: els nois estan aquí i hi estan ara. Això significa que la inversió en recursos que s'ha de fer és imprescindible i cap perspectiva hipotètica d'un retorn d'algun noi ha d'evitar aquesta inversió. Hem de pensar que aquesta iniciativa, com altres que s'han portat a terme a Catalunya (p. ex. l'acolliment familiar o l'adopció), són qüestions extremadament delicades que requereixen un temps de validació normalment molt llarg.

També des d'un punt de vista socioeducatiu, ens preguntem si al seu país d'origen el menor estaria millor. És obvi que la institucionalització en centres de protecció, fins i tot en el millor que ens puguem imaginar, sempre és una institucionalització difícil i no té la potència educativa màxima que podria tenir la família, que és el millor lloc per créixer. Això ja justificaria, almenys, l'intent d'explorar la situació familiar. Però, si la pregunta és si el noi estaria millor allà, la

La protecció efectiva des del primer moment no és a canvi del retorn, sinó que seria condició imprescindible si es vol plantejar el retorn.

La inversió en recursos que s'ha de fer és imprescindible i cap perspectiva hipotètica d'un retorn d'algun noi ha d'evitar-la.

El retorn no pot ser plantejat com un càstig perquè això seria el contrari de buscar el bon desenvolupament del noi en la família.

resposta és no. El noi se n'ha anat, se n'ha anat amb motius poderosos que l'empenyen des d'allà amb molta força. Ignorar aquests motius, que no només són educatius sinó econòmics i culturals, sense haver creat una realitat diferent seria difícil. Tenim dos exemples de retorns que en la teoria han estat consentits pel noi –en la pràctica no tant–, des de Catalunya fins al Marroc, i en ambdós casos els nois tornen a trobar-se a Barcelona havent arriscat per segon cop la seva vida i havent perdut una oportunitat de treball educatiu, ja que ara topem amb un clar rebuig per part dels nois per tornar a entrar a la xarxa de protecció.

Està clar que el retorn no pot ser plantejat al menor com un càstig, perquè això seria el contrari de buscar el bon desenvolupament del noi en la família. I si la família no dóna garanties que podrà fer-se càrrec d'aquest fill, té sentit retornar-lo a una institució tutelar al seu país d'origen?

Característiques dels nois que podrien retornar

Hi ha nois amb una situació que milloraria amb el retorn i altres per als quals veiem clarament que el retorn seria un fracàs.

En algunes ocasions hi ha candidats per al retorn. Valorem que hi ha nois amb una situació que milloraria amb el retorn i, pel contrari, hi ha nois per als quals veiem clarament que el retorn seria un fracàs o simplement una situació de picaresca perquè tornaria aquí després d'unes vacances. Tots els nois no són iguals i totes les famílies tampoc.

Creiem imprescindibles algunes de les condicions socioeducatives, com ara la creació d'una plataforma comuna de treball al Marroc, per compartir idees, reflexionar i crear metodologies i protocols amb les persones que han de garantir que, quan el menor arribi al seu país d'origen, algunes de les circumstàncies que han provocat l'emigració canviïn. En cas contrari, qualsevol iniciativa acabarà en fracàs. El sentit de la col·laboració entre el Casal dels Infants del Raval i l'associació DARNA de Tànger, al marge de la utilitat

pràctica, és l'interès per treballar el vincle del noi amb la família. Els nois tenen família encara que faci temps que l'hagin deixat i en la majoria dels casos havia estat una família força eficaç a l'hora de fer algunes de les seves funcions. Treballar el vincle amb la família és un valor per al benestar del menor, sigui quin sigui el resultat; sobretot si és un menor que s'ha d'integrar a la nostra societat.

Per tant queda només una incògnita per aclarir:

«Finalment, cal tenir en compte que el noi se n'ha anat d'allà en unes circumstàncies pel que fa a la seva família i al seu barri d'origen i, evidentment, en tornar-hi, les circumstàncies és previsible que siguin les mateixes. Per tant, què canviarà quan torni? En explorar la qüestió en algunes famílies, ens hem trobat que ens responen que voldrien que el menor tornés perquè com a família estan molt angoixats, però que no li podran oferir res diferent del que li podien oferir en el moment que se'n va anar. El que sobretot ens preocupa és que, a priori, no ens veiem capacitats per decidir: fins que no es facin alguns processos, s'analitzin moltes variables i es miri cada família i cada noi, la via del retorn pot ser més una amenaça que no una oportunitat per al benestar d'aquest menor». (I. Palacín)

1.2 Perspectiva jurídica

David Moya (advocat, professor del Departament de Dret Constitucional de la Universitat de Barcelona i membre del Grup d'estudis sobre drets dels immigrants)

L'argumentació de D. Moya s'inicia demostrant perquè, des d'un punt de vista jurídic, el retorn dels menors no és una mesura d'allunyament apropiada. La Llei Orgànica 8/2000 d'estrangeria preveu quatre mesures d'allunyament:

- La **denegació d'entrada**. Aquesta mesura s'aplica a les fronteres terrestres i només significa que algú no traspasa la frontera.
- El **retorn**, contemplat en l'article 60, és el mateix que la denegació d'entrada però s'aplica a ports i ae-

El sentit de la col·laboració entre el Casal dels Infants del Raval i l'associació DARNA de Tànger és l'interès per treballar el vincle del noi amb la família.

Fins que no es facin alguns processos i s'analitzin moltes variables la via del retorn pot ser més una amenaça que no una oportunitat.

roports. Un cop la persona ja està en jurisdicció espanyola perquè l'entrada (la frontera) està dins del territori espanyol, cal dir-li que no entra però, a més a més, de forma voluntària o forçosa cal treure-la del país.

- La **devolució**. És una mesura de retorn d'estrangers, sempre persones adultes, que pretenguin entrar al territori nacional o que ho hagin fet i es trobin en territori nacional però hagin estat expulsats anteriorment per Espanya o per qualsevol altre país de territori Shenguen. A aquests se'ls aplica una devolució, que significa detectar-los, agafar-los, seguir un procediment molt breu i una execució immediata per fer-los fora del país.

- L'**expulsió**. Pot ser per molts motius, però que en general s'aplicaria en casos d'estada irregular. Significa obertura d'un expedient d'expulsió i generalment comporta internament, és a dir, detenció de la persona i execució de la mesura d'allunyament cap al país d'origen o procedència.

Tot això són mesures d'allunyament d'estrangers amb uns trets comuns: tenen una fase declarativa, en la qual es declara que s'ha comès una infracció de la normativa d'estrangeria, i, un cop declarada aquesta infracció, s'aplica la conseqüència, que no és sempre una sanció. L'expulsió és clarament una sanció: «vostè ha infringit una norma i se'l sanciona amb l'allunyament». Però en altres mesures, l'expulsió no és una sanció, no té una finalitat punitiva, sinó una finalitat de restitució d'una legalitat vulnerada, que és la d'entrar en condicions legals: «com que vostè no ho ha fet, se'l retorna al seu país perquè ha vulnerat la legalitat».

Per tant, la finalitat d'aquestes mesures d'allunyament és, bàsicament, el compliment de les mesures de polítiques migratòries o, en casos molt greus, la protecció de l'ordre i la seguretat públiques. Les conseqüències d'aquestes mesures són gravoses i abla-

L'expulsió és clarament una sanció: «vostè ha infringit una norma i se'l sanciona amb l'allunyament».

tives (treuen drets) i com que són una càrrega per qui les pateix, compten amb un procediment i una sèrie de garanties jurídiques, conegudes per tots: el dret a advocat, a audiència, a defensa, a recurribilitat, a determinats formalismes en la comunicació de la resolució, etc.

A la vista d'aquests quatre tipus diferents de mesures d'allunyament, cal plantejar-se si el retorn que contempla l'article 35 –on es sosté legalment–, en el qual s'habilita l'Administració per dictar una ordre de repatriament o retorn, és una mesura d'allunyament aplicable als menors. La conclusió de D. Moya és que no, pels motius següents:

- Perquè no és una mesura que s'aplica a la frontera o en aeroports i ports.

- Perquè l'expulsió no és aplicable en virtut de l'article 13 del reglament transitòriament vigent, el qual estableix taxativament la no aplicació a menors de sancions d'expulsió, perquè els càstigs als menors, si ja és difícil posar-los a nivell penal, a nivell administratiu no és possible. No és possible sancionar un menor i molt menys amb l'expulsió.

- La devolució com a mesura d'allunyament d'estrangers, o de menors immigrants, que han entrat il·legalment podria ser una via. Però en realitat tampoc és possible per dues raons: primer, perquè la situació d'aquests nens no entra dintre de la tipificació de la norma; el noi no pretén entrar il·legalment, ja ho ha fet, ja es troba en territori nacional. I tampoc té una prohibició d'entrada, perquè als menors no se'ls apliquen sancions d'expulsió que comporten una prohibició d'entrada.

Les conclusions a què arriba D. Moya després de l'estudi de tots aquests supòsits, són:

1. El retorn dels menors no és una mesura d'allunyament. Aleshores, si no és una de les mesures

La finalitat d'aquestes mesures d'allunyament és, bàsicament, el compliment de les mesures de polítiques migratòries.

El retorn que contempla l'article 35 de la Llei Orgànica 8/2000 no és una mesura d'allunyament aplicable als menors.

L'article 35 té greus carències: no preveu gairebé cap procediment, tot i que la repatriació és una mesura que pot perjudicar greument els drets del menor.

Hi ha un problema de previsió legal del procediment que hauria de solucionar el legislador: la Llei Orgànica de protecció del menor estableix el suprem interès del menor per sobre de tot, fins i tot per sobre de la necessitat d'estar dins d'una família.

d'allunyament previstes per la llei, què és? L'article 35 té greus carències. No preveu gairebé cap procediment, només ens dóna dues idees i, si entenem que la repatriació dels menors és una mesura que pot perjudicar greument els drets del menor o és una mesura d'intervenció amb conseqüències gravoses per al menor, això vol dir que hi ha d'haver un procediment molt clar establert. A la vista de l'article 35, té dret de defensa el menor? Intervé el jutge per autoritzar la mesura d'allunyament? Hi ha una decisió administrativa recurrible? Es notifica al menor? Es notifica a la seva família? Totes aquestes qüestions s'han d'establir en una norma en rang de llei perquè així ho exigeix la Constitució espanyola a l'article 53 quan diu que totes les mesures que puguin afectar als drets de les persones han d'estar previstes i procedimentalitzades en un procediment previst a la llei. I no ho estan. Per tant, aquí hi ha un problema de previsió legal. Si existeix un procediment diferent a totes les mesures d'allunyament que s'han descrit més amunt, no és possible una remissió. Molta gent ha entès que a l'article 35 es feia una remissió al règim del retorn o de la devolució, però això no és possible perquè són figures orientades a finalitats diferents per supòsits totalment diferents. Si no és una remissió, tenim un problema de previsió legal del procediment que hauria de solucionar el legislador.

2. Passant per sobre d'aquesta possible manca de rang de llei –manca de previsió–, es podria buscar algunes idees dins del reglament, dins de les lleis de procediments generals administratives i de la llei de protecció del menor. Primer de tot, la Llei Orgànica de protecció del menor estableix el suprem interès del menor per sobre de tot. I si ho jerarquitzem, està claríssim a l'article 11 d'aquesta Llei Orgànica que l'interès del menor passa per sobre de la necessitat d'estar dins d'una família. Jeràrquicament, aquest és el segon objectiu de qualsevol mesura administrati-

va: la protecció dins de la família. Llavors, a la vista de l'article 35 en un hipotètic procediment de repatriació, aquests menors (estem parlant d'edats compreses entre els 12 i els 18 anys) haurien de ser escoltats –dret d'audiència– i, evidentment, si són escoltats en un procediment penal, com no ho seran en un procediment administratiu? En segon lloc, al costat de la intervenció del Ministeri Fiscal en protecció de la legalitat, caldria garantir la protecció de l'interès del menor a través d'un advocat que defensi l'interès del menor, no de la legalitat o de la societat. I en tercer lloc, utilitzant el referent britànic, no s'hauria d'allunyar cap menor si no estem segurs que les condicions en què se'l rebrà en el seu país d'origen seran equivalents, o almenys no notablement inferiors, a les nacionals. I això ens porta a fer les següents consideracions: El menor té una família? La família accepta o no accepta exercir la seva tutela? Si no hi ha família, hi ha algú que vetlli per ell? Si no hi ha família però hi ha institució cautelar, quines garanties dóna? Quin tractament dóna?

3. La decisió de repatriar el menor l'adopta el delegat del govern o el subdelegat, en base a uns criteris que la llei estableix però que són molt discutibles: el principi de reagrupament familiar. Una cosa és que s'entengui el principi de vida familiar com a element a tenir en compte, però recordem que la Llei Orgànica de 1996 diu que per sobre de la vida familiar, hi ha l'interès del menor que pot ser, precisament, no viure en família.

4. Per últim, una qüestió fonamental: la coordinació administrativa. Pel que fa al tema de competències, s'hauria de veure si la competència sobre aquest tema ha de ser de l'Administració central o de l'Administració catalana, o si cal comptar amb algun procediment on les decisions siguin conjuntes. A Catalunya, la Direcció General d'Atenció als Menors (DGAM) fa un informe d'avaluació del menor, de les

No s'hauria d'allunyar cap menor si no estem segurs que les condicions en què se'l rebrà en el seu país d'origen seran equivalents a les nacionals.

mesures educatives a prendre, i trasllada l'informe al Delegat del Govern que és l'autoritat del Ministeri de l'Interior que ha de decidir entre:

- a) el retorn del menor
- b) que, subsidiàriament, se li concedeixi un permís de residència o qualsevol altre document provisional que consideri convenient.

Cal coordinació interadministrativa entre la comunitat autònoma i el Ministeri de l'Interior, i també amb els països d'origen.

Aquesta jerarquitització que no té sentit en base a l'interès del menor que contempla l'article 28 de la Constitució espanyola i que es troba a la Llei Orgànica 1/1996. En tot cas, hauria de ser a la inversa. Per tant, cal coordinació interadministrativa entre la comunitat autònoma i el Ministeri de l'Interior que és qui documenta. I també cal coordinació administrativa –si per la necessitat socioeducativa o terapèutica cal repatriar al menor– amb els països d'origen. Si s'estan signant convenis d'admissió d'adults, amb molta més raó s'hauran de firmar convenis perquè es compleixin les funcions de tutela o guarda en el cas dels menors.

1.3 Col·laboració amb l'Administració marroquina

Mohammed Khaldy (representant de la Fundació Hassan II per la Zona Nord del Marroc)

M. Khaldy comença descrivint les tasques que realitza la Fundació Hassan II en matèria de menors, per acabar parlant, a títol personal, de fins a quin punt l'Administració marroquina és conscient de la problemàtica dels nens de carrer i de les possibles iniciatives a dur a terme per abordar-la. En el resum mantenim el castellà com a llengua en la qual va tenir lloc la ponència.

Descripción de la Fundación Hassan II

La Fundación Hassan II es una institución autónoma sin ánimo de lucro, que dispone de autonomía moral y financiera y se financia con fondos públicos, fondos privados y donaciones. Trabaja en colaboración con el ministerio encargado de los asuntos de los marroquíes en el extranjero, que actualmente no existe como tal. Su misión principal es mantener los lazos fundamentales de los marroquíes que residen en el extranjero con su país de origen y ayudarles, en caso de necesidad, a superar las dificultades que por el hecho de su emigración puedan encontrar.

Referente al organigrama organizativo, la presidencia la ocupa Su Alteza Real la Princesa desde el año 1995. La junta directiva está compuesta por 27 miembros, entre ellos 13 representan a las ONG marroquíes en el extranjero y representantes de entidades bancarias. La delegación de la presidencia en estos últimos años está asegurada por un hispanista, Omar Azzimam, que es al mismo tiempo el ministro de justicia y la persona que ha conseguido que la Fundación, desde hace dos años, esté dando mayor importancia a España.

Para cumplir bien su misión, la Fundación se ha dotado de unas estructuras funcionales, entre ellas el *Observatorio de la Comunidad Marroquí en el Extranjero* que funciona desde hace un año en colaboración con una organización internacional de migraciones con sede en Ginebra. Sería interesante contar con un observatorio similar en Cataluña, donde se encuentra un número importante de población marroquí. La Fundación Hassan II brinda su colaboración, del mismo modo que lo ha hecho con un proyecto semejante en Andalucía.

Por otra parte, el área de cooperación coordina los contactos, las relaciones de la Fundación con las ONG de marroquíes en el extranjero, el área de asis-

La misión principal de la Fundación Hassan II es mantener los lazos de los marroquíes que residen en el extranjero con su país de origen y ayudarles a superar las dificultades que por el hecho de su emigración puedan encontrar.

El Observatorio de la Comunidad Marroquí en el Extranjero funciona desde hace un año.

En Europa, la Fundación Hassan II cuenta con alrededor de quinientos maestros que están enseñando árabe con el objetivo de ayudar a los menores a conocer sus orígenes.

tencia social y prevención, que está destinada a la asistencia social de casos puntuales, colectivos o individuales, y a la prevención permanente. Este trabajo se realiza conjuntamente con ayuntamientos o asociaciones del país de acogida. El área de asistencia jurídica realiza un trabajo de ayuda jurídica al inmigrante marroquí en los países de acogida y también en su país. El área de promoción económica aporta información, orientación y acompañamiento a los marroquíes que quieren invertir su dinero en su país y se encuentran en el extranjero.

El área que aborda más de cerca la cuestión de los menores es la que llamamos área de intercambio cultural jóvenes, enseñanza y cultura que trabaja con menores que residen con sus padres en países europeos principalmente, y también árabes. Se les facilita la enseñanza de la lengua árabe y la cultura marroquí con el objetivo de ayudar a los menores a conocer sus orígenes y valorizarlos avanzando así hacia una integración armoniosa. En Europa, la Fundación Hassan II cuenta con alrededor de quinientos maestros que están enseñando árabe. Actualmente se ha propuesto un programa educativo en Cataluña para que el aprendizaje de la lengua materna esté integrado en la enseñanza, lo cual, según las experiencias en otros países, es muy positivo.

Otra oferta para jóvenes son las “estancias culturales», que facilitan la estancia a alumnos menores de 14 años en Marruecos, a veces con sus compañeros no marroquíes, con todos los gastos pagados. Durante dos semanas realizan actividades culturales con la finalidad de conocer su país y evitar que se queden en vacío en el país donde viven. Se ha observado en algunos países que durante el verano había familias que no tenían medios para viajar, ni siquiera en el interior del país donde trabajan, y se quedan en los barrios. En consecuencia, los chicos están en las calles, con todo el riesgo que ello conlleva.

En estos casos la Fundación aplica criterios sociales. Desde la Fundación hacemos un trabajo con los menores residentes en Europa y con sus padres. También a partir de este área se trabaja con los menores que tienen tendencia a faltar a sus clases, normalmente a través de asociaciones y de los municipios.

El trabajo de la Fundación con los menores: propuestas

Desde Marruecos se puede hacer un trabajo de prevención y por eso la Fundación Hassan II da ayudas a las asociaciones de proximidad que trabajan con las familias que tienen problemas y con los menores en riesgo. Existe un fondo de financiación independiente que se ha reservado con esta finalidad desde hace poco más de ocho meses, coincidiendo con la visita de la Fundación Hassan II con la delegación marroquí a Cataluña. Esta visita tuvo un gran efecto de concienciación acerca de la problemática de los menores marroquíes desamparados en Barcelona y de la necesidad de actuar al respecto. Esta actuación, como veremos, no siempre pasa por la repatriación:

«En estos momentos, creo que es imposible que la Fundación Hassan II entre directamente en un juego de acogida o de repatriación de estos menores. Lo que propusimos en nuestro encuentro anterior lo haría con gusto ahora: estudiar más a fondo el fenómeno. Porque tenemos la impresión de que a veces se pueden tomar decisiones más o menos elaboradas, pero luego el resultado no es el que habíamos previsto. Me he dado cuenta de que mis preguntas son las mismas que las de los técnicos de aquí: ¿Cómo viven? ¿De dónde vienen? ¿Por qué vienen? ¿Qué hacer cuando cumplen los 18 años? ¿Qué hacer para que no vengán? Mi propuesta, en noviembre, fue la de hacer un estudio aquí y paralelamente también allá para responder a estas preguntas. También hay menores que están aquí con sus padres y están en la calle. Será cuestión de preguntarse por qué,

Desde Marruecos se puede hacer un trabajo de prevención ayudando a las asociaciones que trabajan con las familias y con los menores en riesgo.

«En estos momentos es imposible que la Fundación Hassan II entre directamente en un juego de acogida o de repatriación de estos menores.»

sabiendo que en España y Cataluña la inmigración es reciente. Lo que estamos viendo en Francia, Bélgica, Alemania y Holanda supongo que hay posibilidad de evitarlo. ¿Cómo? No partiendo de experiencias ajenas, sino del contexto donde se realiza y se observa la situación misma.» (M. Khaldy)

Política marroquí en materia de la infancia y adolescencia

Más allá de las actuaciones de la Fundación Hassan II, el gobierno de Marruecos es sensible a la infancia. Su Majestad Hassan II, el difunto, firmó el convenio internacional de los menores a principios de los años 90. Justamente después se ha creado el Observatorio Nacional de los Derechos del Niño, que es una lanza importante en la materia. Desde 1995 está presidido por Su Alteza Real la Princesa que es también presidenta de la Fundación Hassan II. De esta forma, está garantizada la coordinación y complementariedad entre los dos organismos. A su vez se han realizado modificaciones en la legislación: actualmente el país cuenta con un arsenal jurídico que se ha puesto en marcha en defensa de los derechos del menor desde los años 80 y sigue vigente este proceso para la unificación de las leyes que atañen al menor. Recientemente se propuso crear un Observatorio de los Derechos del Menor con vistas a la Conferencia Internacional de Nueva York en materia de menores prevista para septiembre de 2001.

También quiero señalar que Marruecos ha organizado en Marrakech un encuentro de los ministros de hacienda africanos y árabes que, entre otras cosas, acordaron la creación de un fondo de financiación para garantizar los derechos del menor.

Para finalizar, las tres propuestas de la Fundación Hassan II, serían las siguientes:

1. Elaborar estudios sobre el asunto.

En Marruecos se han realizado modificaciones en la legislación: actualmente el país cuenta con un arsenal jurídico para la defensa de los derechos del menor.

Recientemente los ministros de hacienda africanos y árabes acordaron la creación de un fondo de financiación para garantizar los derechos del menor.

2. Localizar las asociaciones que realizan en Marruecos trabajo de proximidad para conocer sus necesidades y sus competencias y para crear una red de cooperación y establecer colaboraciones con las ONG que están aquí. Esta cooperación en el ámbito de las ONG también debería darse a nivel de gobiernos.

3. Contar con otros encuentros como el que ha organizado la Fundación Jaume Bofill para complementarlo y consolidar una red entre personas e instituciones de ambos países que permitiese aunar los esfuerzos en materias que atañen a la inmigración en pro de realizar una inmigración positiva, en estos momentos en que la presencia de marroquíes en España ha crecido mucho respecto a las cifras de hace veinte años.

La Fundación Hassan II propone localizar las asociaciones que realizan en Marruecos trabajo de proximidad para conocer sus necesidades y consolidar una red entre personas e instituciones de ambos países para aunar esfuerzos.

2. Ponències: Experiències en altres indrets

2.1 Perspectiva de *Jeunes Errants* de Marsella

Ianne Kinda (educador)

La ponència de I. Kinda s'inicia amb una breu comparació de la política francesa amb la catalana en matèria de menors, seguida de la descripció de l'activitat d'acollida que realitza l'associació Jeunes Errants on ell treballa d'educador.

A França, l'element central de l'atenció als menors és el jutge de menors, que és qui pren totes les decisions educatives i qui orienta el treball dels educadors. Fins i tot, si un nen no té tutela del Departament, és a dir, del President del Consell General, el jutge de menors pren la iniciativa i fa a algú responsable d'aquestes accions.

«Les associacions treballen en estreta col·laboració amb l'Administració. Evidentment, a França el sistema és molt més centralista, però també està descentralitzat,

A França, l'element central de l'atenció als menors és el jutge de menors, que és qui pren totes les decisions educatives i qui orienta el treball dels educadors.

A França, les competències estan molt jerarquitzades i molt clares. Però, quan volem crear col·laboracions, aquí està tot molt fragmentat.

és a dir, que l'Estat està representat a nivell local i regional pels prefectes i quan els responsables de l'associació es reuneixen, sempre hi ha el prefecte que vigila i que representa la ciutat de Marsella. Per tant, veig que és un sistema completament diferent i em sorprèn que hagi estat una fundació privada que hagi reunit tanta gent. En principi, no és el Govern de Catalunya qui hauria de prendre la iniciativa?

I si hom vol fer una xarxa aquí a Catalunya, on ens podem dirigir? Una associació pot treballar amb una associació i està molt bé perquè parlaran del mateix: de la metodologia educativa, dels valors que estan relacionats amb la nostra acció... Però, a més hi hauria d'haver una col·laboració entre les dues institucions, una col·laboració entre l'estat i nosaltres que intervenim a la base. A França, aquesta qüestió de les competències està molt jerarquitzada i molt clara. Però, quan volem crear col·laboracions, aquí està tot molt fragmentat.» (I. Kinda)

Les associacions que treballen amb els menors estan pressionant perquè França tingui una posició clara, que actualment s'està construint a nivell polític, i després caldrà que Europa tingui una posició clara i comuna sobre aquestes qüestions, ja que són els fons europeus els que es dedicaran a la prevenció tant al Marroc com a tots els països Europeus. Per tant, cal trobar la manera de construir entre tots aquesta postura clara respecte a les respostes a oferir als menors que emigren sols.

Situació a França respecte al retorn dels menors

El sistema jurídic francès és molt diferent de l'espanyol. Actualment a França un menor no pot ser expulsat en cap cas.

El sistema jurídic francès és molt diferent de l'espanyol. Actualment, a França, el que està clar és que un menor no pot ser expulsat en cap cas.

El retorn a les seves famílies només pot ser voluntari i en un marc decidit amb el jutge de menors d'acord amb el noi i amb la família. En els altres casos no hi ha mai expulsions possibles. És del tot cert que aquests nens ho cremen tot quan marxen, però

des d'un punt de vista educatiu, per ajudar-los a créixer quan són a Europa, hem de partir del que existeix, de la seva història i de la seva família i, efectivament, aquests nens sempre tenen un contacte amb la seva família. A França, el fet de reconstruir la seva història amb la seva família no desemboca en un retorn amb la família. No és ni l'objectiu ni una conseqüència directa del treball amb la família.

«A França, el marc legal és molt clar: els retorns han de ser sempre voluntaris, no hi pot haver cap retorn forçat. I, per tant, tots els que retornen en el marc de la nostra associació ho fan voluntàriament.» (I. Kinda)

El treball familiar és l'eix central de l'associació

L'associació Joves Errants molt d'hora es va posicionar no en contra del retorn al país, sinó del retorn a la família. Per educar un nen, per estructurar-lo, cal treballar a partir de la seva família i sobre la seva història familiar, però un retorn a la família no vol dir forçosament un retorn al país. Pot ser treballar amb la família indirecta que està a França perquè l'aculli; pot ser un retorn a la família en un altre país de la Comunitat Europea, i també pot ser un retorn a la família en el país. No hi ha cap regla preestablerta.

«Us podria citar casos de nois que han decidit tornar, han agafat l'autobús i han baixat abans. Per això, sobre el retorn a la família parlem molt de principis, d'ideologies, de si cal o no, però la qüestió, de fet, és saber com fer-ho. Aquesta qüestió implica tenir un contacte amb la família; no només un contacte telefònic des del principi, sinó que 48 hores després han de continuar aquests contactes, anar al país a veure *in situ* què passa. El retorn no és agafar un paquet, enviar-lo i rentar-se les mans. Hem de fer un seguiment *in situ* i la qüestió és saber qui es responsabilitza d'aquest seguiment.» (I. Kinda)

A França els retorns han de ser sempre voluntaris, no hi pot haver cap retorn forçat.

Per educar un nen, per estructurar-lo, cal treballar a partir de la seva família i sobre la seva història familiar, però un retorn a la família no vol dir forçosament un retorn al país.

Es treballa per afavorir la cooperació entre les associacions francesa i marroquina (Jeunes Errants i BAYTI) en un marc administratiu clar i de cooperació entre dos estats.

Des del principi, l'associació Jeunes Errants busca un *partner* al Marroc, concretament l'associació BAYTI. Es va dur a terme una cooperació entre les dues associacions que va funcionar bastant bé, però la conclusió, actualment, és que aquest treball no es pot portar només entre associacions. Cal recolzar els acords amb els estats perquè són problemes que tenen a veure amb els estats i que afecten els estats. Actualment, s'espera que el treball de col·laboració amb una associació al Marroc vingui autoritzat i recolzat pel Ministeri de Justícia francès i, d'altra banda, el Ministeri de Joventut i Esports marroquí pot autoritzar a Joves Errants a treballar amb una associació marroquina. Es treballa per afavorir la cooperació entre les associacions però en un marc jurídic clar, en un marc administratiu clar i en el marc de la cooperació entre dos estats. Perquè si es fan només accions puntuals es perd moltíssima eficàcia i perspectiva a llarg termini.

Respostes de l'associació davant l'evolució del fenomen dels menors a Marsella

A Marsella hi ha tota una xarxa d'adults que s'han estructurat al voltant dels menors immigrants i que han organitzat la seva delinqüència.

Quan l'associació Jeunes Errants va començar, tenia el 99% d'algerians i pràcticament cap marroquí. Cap al 1997, la tendència es va invertir i, actualment, són gairebé meitat i meitat. Al principi, eren uns menors molt aïllats, que no tenien cap família a França ni a Europa, que no coneixien res. Després van anar venint molts menors sols però que eren confiats pels seus pares a famílies franceses més o menys properes. Un altre canvi notable que s'ha produït des de fa un any i mig és el lloc d'aquests menors en la comunitat de Marsella: ara hi ha tota una xarxa d'adults que s'han estructurat al voltant d'aquests menors i que han organitzat la seva delinqüència. Això provoca que, actualment, un menor que arriba de seguida quedi atrapat en la delinqüència i, si no és un noi molt fort

i capaç de resistir, se l'ensenya a robar. Recentment, aquesta xarxa s'ha anat fent complexa i fins i tot compta amb un circuit organitzat amb banquers, en sistemes d'enviament de diners al país. També hi ha molts nois que treballen sense condicions en l'economia submergida però això està menys organitzat.

«Per tant, es tracta d'una població que evoluciona molt ràpidament i les nostres maneres de fer-nos-en càrrec han anat evolucionant amb ella. L'any 1997, només teníem un allotjament hotel·ler; després ens va semblar adequat muntar una estructura d'acollida. En aquell moment no vàrem tenir èxit, tot i que ho vàrem intentar, perquè les administracions no ens van seguir com hauríem volgut. Actualment, hem decidit deixar pràcticament d'acollir aquests joves en hotels del centre de Marsella i crear altres serveis: hi haurà una llar que acollirà dotze menors, vuit en allotjament col·lectiu i quatre en allotjament diversificat; podran ser hotels i centres de formació que també proposen allotjament. Hi haurà un servei que treballarà per la prevenció en el centre de la ciutat i un servei que treballarà en col·laboració amb els educadors del Tribunal.» (I. Kinda)

En la intervenció educativa per part dels professionals destaquen dos problemes ben diferenciats:

1. El problema dels mitjans de comunicació que constantment equiparen menors amb delinqüència. Aquesta barreja, en el cas dels Jeunes Errants, encara és més freqüent perquè s'associa el nom amb els sense sostre, és a dir, els joves vagabunds. Per combatre aquesta mediatització s'ha treballat de cara a augmentar la comunicació dirigida als periodistes que fan bé la seva feina i que no expliquen qualsevol cosa. I respecte els sensacionalistes, malauradament, no es pot fer gran cosa més que utilitzar el dret de resposta. Per exemple, la qüestió del retorn pot ser utilitzada de manera mediàtica a un cert nivell polític, però a partir del moment que estem segurs del que fem a nivell educatiu i que sabem que estem en concordança amb la llei i amb els nostres valors, més

Es tracta d'una població que evoluciona molt ràpidament i les nostres maneres de fer-nos-en càrrec han anat evolucionant amb ella.

És un problema que els mitjans de comunicació constantment equiparin menors amb delinqüència.

val minimitzar aquests efectes. A nivell administratiu, a Marsella hi ha la sort de tenir persones que tenen en compte la realitat del que fem i que no es deixen influir pels mitjans de comunicació.

2. El problema de l'intercanvi d'informació dels menors sense cap xarxa definida. Cal anar més enllà dels intercanvis entre associacions.

«No veig quin interès té venir cinquanta vegades a Barcelona per veure com va tot. Hem vingut, hem conegut, hem vist com funciona, però la xarxa, què vol? Darrerament, he tingut diferents trucades amb persones del Tribunal de Barcelona i d'associacions que em deien: «tenim tal noi, està a la presó, ha fet tal delictes, em pots dir això, em pots dir això altre». I jo responc: «ho sento, sóc educador i estic sotmès al secret professional». No hi ha res que em provi la identitat de l'altra persona i, per tant, no puc donar cap informació sobre un menor. Per això el marc jurídic és extremadament important i si hi ha cooperació, ha de ser a nivell de les administracions.» (I. Kinda)

El tema de l'intercanvi d'informació és delicat, com tots els temes referents al control internacional de les persones i al seu dret a la intimitat.

Cal que hi hagi cooperació administrativa a diferents nivells, però sempre de manera regulada i respectant les garanties previstes per les lleis.

El tema de l'intercanvi d'informació és delicat, com tots els temes referents al control internacional de les persones i al seu dret a la intimitat. Per exemple, l'associació es posicionaria en contra de la creació de bases de dades, ja que a França hi ha la Comissió Nacional d'Informàtica i Llibertat que prohibeix fer arxius o fer circular llistats informàtics amb informació dels menors. Es tracta d'informació secreta. Existeix un sistema de codis per fer aquestes llistes i no es pot creuar el codi dels expedients amb el codi de la Seguretat Social. Per tant, cal que hi hagi cooperació administrativa a diferents nivells per poder fer tot això, però sempre de manera degudament regulada i respectant les garanties previstes per les lleis.

Proposta: creació d'una xarxa europea

Les coses avancen però existeix el perill que hi hagi diverses associacions fent les mateixes coses si

no es coordinen en una plataforma comuna. A nivell de l'administració, també cal que hi hagi aquesta plataforma comuna i, a nivell nacional, cal que hi hagi una única veu, perquè si no, és difícil anar endavant. Pot ser interessant la creació d'una xarxa europea perquè no és problema català, ni andalús, ni marse llès, ni francès; és un problema europeu i a aquest nivell sí que pot haver-hi un treball important.

**Pot ser interes-
sant la creació
d'una xarxa eu-
ropea perquè
no és problema
català, ni anda-
lús, ni marse-
llès, ni francès;
és un problema
europeu.**

2.2 Perspectiva de DARNA de Tànger

Mr. Abdel-Adim El-Ghouarta
(president de l'Associació DARNA)

En primer lloc, el ponent emmarca el fenomen dels menors dins d'una visió global sobre la immigració, en la qual destaca que si el Nord hagués tingut una visió cap al Sud, les coses haurien anat molt millor per a la política d'immigració. Si Espanya se n'ha sortit, és per Europa, però malauradament el que arriba últim tanca la porta. Actualment molts dels projectes de cooperació per al desenvolupament que existeixen a Espanya estan orientats cap a l'Amèrica Llatina, perquè hi ha una història de contacte i la tradició de la llengua, però hi pot haver moltes possibilitats de codesenvolupament entre Espanya i el Marroc.

L'escriptor marroquí Mohamed Choukri, en visitar Madrid, va sintetitzar la problemàtica de les pasteres –que ell anomena les esqueses mullades– amb una frase: «La immigració ha canviat de cara. Ara s'ha convertit en còmoda i assassina». Això vol dir que la globalització no és gens fàcil pels països del Sud i que no hi ha res de social en la mundialització. És una etapa de desestructuració de la família, perquè quan hi ha crisis econòmiques, els pares de família han de passar del camp a la ciutat, del món rural a l'urbà i això requereix reequilibris interns no sempre fàcils.

En aquest sentit, l'emigració dels menors és conseqüència de la globalització: els nens que emigren

Els nens que emigren diuen «em cremo»; ja no volen mirar enrere perquè hi ha hagut una dislocació important de la família.

diuen «em cremo». I quan diuen això, volen dir que la globalització és tan forta que ja no volen mirar enrere perquè hi ha hagut una dislocació important de la família, perquè hi ha problemes de prostitució, problemes d'incest, etc.

Posen en risc la seva vida perquè el que els interessa és el que veuen al davant i no el que veuen al darrera. I això és un senyal d'alarma. La societat civil té el deure de sensibilitzar les administracions dins de l'àmbit tècnic i d'aquest àmbit, fer un pas endavant cap a l'àmbit polític.

Pel que fa a DARNA, és una estructura associativa que va néixer d'una iniciativa ciutadana fa sis anys. Al principi, la filosofia de l'associació la va determinar la població objectiu i, de mica en mica, després de veure quina era la situació, es constata que al Marroc no existia gairebé cap servei a nivell de prevenció (ens centrem només en la prevenció i no parlem dels nens que han comès algun delictes perquè aquests es troben als centres gestionats pel Ministeri de Joventut i Esports i és el jutge qui decideix què fer amb ells). DARNA s'ocupa exclusivament dels nens que no han comès cap delictes, per que, recordem-ho, la vagància que al Marroc és delictes per als adults, no ho és pels menors. Per tant, hi ha uns 400 nens al carrer sense haver comès cap delictes i sense institució d'acollida –o de control– on anar. I això, evidentment, causa problemes.

A partir d'aquí, l'evolució de l'entitat ha estat la següent:

DARNA és una associació de Tànger dedicada a la prevenció que s'ocupa exclusivament dels nens que no han comès cap delictes.

Abans de DARNA a Tànger no existia cap associació ni cap estructura preventiva per a aquest tipus de població.

- Primera fase: investigadora. Era una problemàtica que es coneixia poc. A partir de la recerca, l'enquesta mostra que calia crear diferents estructures.

- Segona fase: de creació de les estructures adequades. Després de fer l'enquesta, i d'haver detectat certes necessitats, va caldre crear estructures de reinserció perquè a Tànger no existia cap associació ni cap estructura per a aquest tipus de població:

- *La Casa Comunitària de les Cases de Nens*, on hi ha sis tallers professionals simultanis de fusteria, confecció, ceràmica, informàtica, forn de pa o pastisseria.
- *El Refugi*, que és una estructura d'allotjament comunitària.

«Sobre aquest aspecte vull aportar una opinió personal. Penso que a Europa fem que els nens siguin burgesos. Potser aquí la norma és que els nens han de tenir una habitació, etc. Però nosaltres, a casa, dormim cinc en un dormitori. El nen només entra a la nostra associació si participa d'un projecte; no l'acollim només per fer beneficència. Nosaltres agafem aquests nens, els acollim, signem una mena de contracte i es converteixen en socis d'un projecte.» (A. Adim)

DARNA es planteja el treball en termes de col·laboració amb el nen o jove, no fent beneficència sinó negociant amb ell, i només si accepta la filosofia del projecte.

«Tenim una població menor d'edat pel que fa als anys, però adulta pel que fa a les seves idees. I per això, quan vénen aquí diuen que volen treballar, perquè ells són adults, perquè el fet de ser vagabunds, errants, ha fet que siguin adults. Per tant, és normal que vulguin treballar. Són nens que han estat explotats en l'àmbit del treball. Només cal fer una visita a les Medines i veureu que els nens amb 9 i 10 anys ja estan treballant tot el dia per una misèria. Hi ha lleis, hi ha inspectors, però, sincerament, no es fa res per evitar-ho. Nosaltres, en funció de l'enquesta, els proposem que s'orientin cap a un taller de formació professional o un altre, dels sis que tenim.» (A. Adim)

L'estructura dels tallers professionals és una mica complexa perquè hi ha aquests sis tallers i els nens estan en formació durant tres anys, però és molt encoratjadora: l'any 2001 ha sortit la primera promoció i, dels cent nens que van acabar, vint ja han trobat feina. Ja hi ha hagut inserció. No és la inserció que DARNA volia, sinó que sovint són ells qui han decidit

El nen només entra a l'associació DARNA si participa d'un projecte; no se l'acull només per fer beneficència.

Tenim una població menor d'edat pel que fa als anys, però adulta pel que fa a les seves idees.

L'experiència dels tallers professionals és molt encoratjadora: l'any 2001 ha sortit la primera promoció i, dels cent nens que van acabar, vint ja han trobat feina.

que havien acabat la formació, que volien treballar, i han trobat feina. És una formació totalment orientada cap al món laboral. En l'àmbit tèxtil es troba de seguida feina perquè la zona de Tànger depèn del tèxtil en un 80% i, per tant, la inserció té lloc ràpidament. El local destinat a la formació professional és una antiga escola de primària que estava tancada des de feia vint anys i que l'Estat ha posat a disposició de l'associació. Pel que fa a l'alberg, és una parcel·la de terreny cedida pel Ministeri de la Joventut i l'Esport en la qual s'ha construït una casa-dormitori.

«L'alberg per nosaltres no és una instal·lació a llarg termini. El nen accepta aquesta col·laboració, estem d'acord que durant la seva formació estigui en aquest alberg i aquest alberg és una transició perquè el treball que cal fer amb el nen és un treball de mediació. Però, no podem fer mediació si el nen no està estable dins de l'estructura. Per tant, l'estabilitzem en aquests albergs i, a partir d'aquí, comença la mediació.» (A. Adim)

L'associació DARNA té previst iniciar ben aviat un recurs de mediació amb les dones separat del tema dels nens.

El tercer i gran projecte que l'associació té previst iniciar ben aviat és un recurs de mediació amb les dones, separat del tema dels nens. Es pretén donar atenció integral a les dones, més enllà de les orientacions específiques que les diverses associacions especialitzades en temes concrets estan oferint. També s'ha previst oferir-los formació.

Pel que fa a la dependència orgànica, DARNA s'ha posicionat sempre en el que podríem dir el marc no polític. No és una associació que critiqui el que fa l'Estat, sinó que se centra exclusivament en la problemàtica del nen i de la família. En aquest sentit, l'Estat els ha recolzat i els ha ofert finançament: el recolzament darrerament prové de la Fundació MOHAMED V que ha fet una donació de 500.000 dirhams. També han signat un conveni amb l'Agència de promoció de la regió del nord, una associació estatal que depèn directament de la Secretaria del primer ministre.

Propostes: necessitat d'una xarxa europea i marroquina

Cada vegada més apareix com a dificultat la inexistència d'una xarxa, encara que sigui informal, entre el que passa a Madrid, a Barcelona, a Marsella o a Sevilla, i això és un obstacle que cal salvar per poder protegir adequadament els menors. Els nois es van desplaçant d'un lloc a un altre i cada cop que entren en contacte amb una nova administració, es torna a iniciar el treball educatiu i administratiu des de zero.

Finalment, proposa que els propers intercanvis es facin sobre el terreny, a Rabat, a Tànger o a una altra ciutat magribina, per tenir un camp experimental i poder conèixer aquests nois i aquestes famílies en major profunditat i així treballar millor.

2.3 El cas andalús

Elena Arce (advocada)

Elena Arce es presenta així:

«En estos momentos no represento a ninguna institución en Andalucía, pero he sido durante varios años voluntaria en una asociación de la Federación Andalucía Acoge. Además, durante un año estuve trabajando para la Consejería de Asuntos Sociales de la Junta de Andalucía en la puesta en marcha de un programa para menores inmigrantes no acompañados en Andalucía.»
(E. Arce)

La evolución de la situación de los menores en Andalucía a lo largo de éstos cuatro o cinco años, ha sido la siguiente:

■ **Primera fase: centros normalizados de menores españoles.** En Andalucía, hasta el año 1998, los menores extranjeros no acompañados entraban en centros normalizados para menores tutelados independientemente de su nacionalidad.

Els nois es van desplaçant i cada cop que entren en contacte amb una nova administració, es torna a iniciar el treball educatiu i administratiu.

Caldria fer intercanvis sobre el terreny, a Rabat, a Tànger, etc., per poder conèixer aquests nois i aquestes famílies en major profunditat i així treballar millor.

En el año 1998, la Junta de Andalucía llegó a la conclusión de que los centros normalizados de menores no eran centros para menores inmigrantes.

Se pasó de un sistema que primaba a los profesionales en menores a un sistema en que se primaba sobretudo a las asociaciones que tenían experiencia en inmigración.

■ **Segunda fase: primera acogida en centros especializados.** En el año 1998, la Junta de Andalucía llegó a la conclusión de que esos centros no eran para esos niños, o que esos niños no eran para esos centros. Entonces, se contactó con diversas asociaciones que acogían a inmigrantes, las cuales tenían muchísima experiencia en inmigrantes marroquíes, pero ninguna experiencia en inmigrantes menores y en la tutela de menores. Es decir, se pasó de un sistema que primaba a los profesionales en menores a un sistema en que se primaba sobretudo a las asociaciones que tenían experiencia en inmigración. Así nació en Córdoba, como pionera, la asociación APIC (Asociación Pro Inmigrantes de Córdoba) que pertenece a Andalucía Acoge. En el año 1998 APIC abrió el primer centro de acogida exclusivamente para menores inmigrantes magrebíes. Desde aquel momento, por esta asociación han pasado ya más de cien menores diferentes de los cuales un 95% son menores marroquíes y el resto argelinos (o que dicen ser argelinos y no se ha podido demostrar que son marroquíes). En los últimos tiempos se han abierto en otras provincias andaluzas centros similares, todos ellos regentados por asociaciones, en los que el criterio para entrar era ser menor no español, en la práctica, ser menor marroquí.

■ **Tercera fase: centro residencial especializado.** Posteriormente se han creado otro tipo de centros a los que se traslada a los menores que llegan de centros de primera acogida. En principio se pensó que sería suficiente que estos menores estuvieran en centros aparte durante tres meses y que rápidamente iban a poder ser integrados en el sistema de protección normalizado. La experiencia ha mostrado que no y los profesionales de la Junta de Andalucía han llegado a la conclusión de que tampoco funcionaba llevarlos a centros normalizados con niños españoles después de sacarles de los centros específicos.

Por eso, se han empezado a crear centros de protección de larga estancia sólo para menores marroquíes. En Andalucía todavía hay solamente un centro de este tipo y está regentado también por una asociación que trabaja con inmigrantes.

■ **Cuarta fase: centros para problemas de conducta y de adicción a sustancias tóxicas.** Posteriormente, a la vista de los problemas de inadaptación que seguían presentando ciertos menores marroquíes, o porqué los centros no se adaptaban a ellos, ha sido creada una estructura de centros para menores extranjeros con problemas de conducta y de adicción a sustancias tóxicas. Son menores que han pasado por todos los recursos citados, que están documentados, pero que presentan problemas de conducta o de adicción a sustancias tóxicas. En estos momentos hay dos centros en Andalucía –los dos en Córdoba– y están regentados por la asociación Arco Iris que tiene mucha experiencia en el tratamiento de toxicomanías con menores españoles.

Davant de la degradació d'alguns menors i dels riscos de marginalització que suposa l'emigració precoç, E. Arce s'atreveix, fins i tot, a negar el dret a emigrar dels menors:

«Yo no estoy de acuerdo en que los niños solos, los menores no acompañados, deban tener derecho a emigrar. Me parece una aberración decir que un niño de diez años tiene derecho a decidir que quiere venir a España a trabajar. Me niego a pensar que mi sociedad, mi estado democrático, social y de derecho puede admitir eso. Hace cuatro años tenía dudas, pero después de conocer personalmente a más de cien niños, de haber estudiado personalmente cincuenta y siete casos, lanzo una llamada de auxilio a las autoridades marroquíes y a la sociedad civil marroquí para que sepan que nos estamos cargando una generación de niños marroquíes. Estamos consiguiendo que la siguiente generación en las cárceles españolas sea una generación de marroquíes y que en ciudades pequeñas como Córdoba, diez niños

En Andalucía se han empezado a crear centros de protección de larga estancia sólo para menores marroquíes.

Recientemente ha sido creada una estructura de centros para menores extranjeros con problemas de conducta y de adicción a sustancias tóxicas.

Estamos consiguiendo que la siguiente generación en las cárceles españolas sea una generación de marroquíes.

En ciudades pequeñas como Córdoba, diez niños marroquíes se han cargado la buena fama y la imagen que durante años se habían forjado inmigrantes marroquíes.

marroquíes se hayan cargado la buena fama y la imagen que durante años se habían forjado inmigrantes marroquíes. Por eso, me niego a poner en el mismo plato de la balanza a un menor y al inmigrante marroquí de más de dieciocho años, que tiene derecho a vivir donde quiera.» (E. Arce)

El estudio de 57 menores pone en duda un retorno con garantías

Durant quatre anys, E. Arce ha sistematitzat la informació referent a les actuacions jurídic-administratives i educatives realitzades en 57 casos (estudiats des de 1998) que poden ser una estadística útil per evaluar el treball realitzat. Són casos que ha conegut de ben petits ja que, per la situació geogràfica d'Andalusia, allí es treballa amb els que acaben d'arribar.

«Nos llegan vírgenes, entiendo esta palabra en todos sus sentidos.» (E. Arce)

A partir dels resultats d'aquest estudi, E. Arce, se situa davant del retorn d'una manera absolutament escèptica i considera que no té cap sentit. Ens mostra quatre casos paradigmàtics de les disfuncions i dels errors que ha comès el nostre sistema protector amb aquests menors:

Massaudi llegó a España con nueve años. Estuvo en Madrid, en Barcelona, en Toledo... Ahora tiene 19 años, cuenta nueve repatriaciones, varios ingresos en prisión y es uno de los traficantes de drogas conocidos en Córdoba.

■ **Caso 1.** Massaudi es de Casablanca. Llegó a España con nueve años en un camión. Se montó en el camión en Ceuta y se bajó en Algeciras. És huérfano de padre y en su familia hay muy mala situación económica. Estuvo año y medio en Madrid, seis meses en el barrio Chino de Barcelona y el 19 de diciembre del 95 es declarado en desamparo en Toledo produciéndose su primera repatriación. Vuelve a España y está en un centro de Ciudad Real que lo vuelve a declarar en desamparo el 19 de mayo del 97. Se vuelve a escapar del centro y está en Sevilla en la calle. Durante todo el año 97 entra y sale cons-

tantemente del Talitacum, un centro de Sevilla que, gracias a Dios, ya está cerrado. En junio del 98 viene a Córdoba y lo volvemos a declarar en desamparo. Ingresamos en el centro APIC –fue uno de los que lo estrenaron–. Allí estuvo siete meses, que fue lo que tardó en volver a robar. Lo volvieron a meter en un centro cerrado –esta vez en Sevilla–, donde estuvo casi nueve meses cumpliendo una medida impuesta por un juez de menores. En octubre de 1999 consigue su pasaporte gracias a la colaboración magnífica que prestó el Consulado de Marruecos en Algeciras –tardó en conseguir un pasaporte dos días y en conseguir un permiso de residencia de nuestras autoridades democráticas catorce meses–. Posteriormente, en noviembre de 1999 fue a Lucena Acoge, un centro de Andalucía específico para inserción laboral, donde duró tres meses. Ahora, tras varios ingresos en prisión, es uno de los traficantes de drogas conocidos en Córdoba. Tiene ya 19 años y cuenta nueve repatriaciones.

■ **Caso 2.** Hamid es de Tánger. Entró en España con diez años. Vino en un barco de Tánger a Algeciras. Es hijo de padres separados, el mayor de seis hermanos y, desde los siete años, vagabundeaba por las calles de Tánger. En el tiempo que ha estado en España ha dado hasta cinco identidades diferentes. Está protegido por diversas comunidades de España. Su primer centro fue en Madrid, donde estuvo un mes. Después estuvo un año y medio viviendo con una familia marroquí a la que todo el mundo asustó diciendo que iba a ser un lío tener un menor sin papeles. Entonces Hamid pasó a un centro. En abril de 1996 es tutelado por la Administración de Albacete. Del año 96 al 98 entra y sale constantemente del Talitacum. En el año 98 es tutelado por la Delegación de Asuntos Sociales de Córdoba. En el año 99 va a un centro de protección. En septiembre del 99 consigue su pasaporte y su permiso de residencia, se fuga

Hamid ha dado hasta cinco identidades diferentes. Tras años de vicisitudes y estancias en centros, consigue su pasaporte y su permiso de residencia, se fuga y ahora es uno de los ladrones más conocidos en el parque Mª Luisa de Sevilla, donde roba a los turistas.

Reduan está tutelado por todas las comunidades autónomas y conoce a los educadores de la calle y los recursos de toda Europa. Tras seis repatriaciones agrede a un turista y va a la cárcel.

Hamid llegó con pasaporte marroquí porque su padre le impulsó. En Córdoba estuvo en el centro de APIC y en un curso de formación laboral, y ahora trabaja como albañil.

y ahora es uno de los ladrones más conocidos en el parque Mª Luisa de Sevilla, donde roba a los turistas.

■ **Caso 3.** Reduan nació en Tánger. Llegó a España con trece años, en un autobús de Tánger hasta Huelva. Es huérfano de padre. Su familia tiene muy mala situación económica. Varios hermanos ya habían emigrado a Europa, uno de ellos siendo menor de edad. Ha dado cinco nombres diferentes. Está tutelado por todas las comunidades autónomas y conoce a los educadores de la calle y los recursos de toda Europa. Habla perfectamente español y francés. Cuando vino siendo totalmente analfabeto en árabe. El primer sitio en que estuvo fue Huelva. La primera repatriación fue recién llegado. Estuvo siete meses en Tánger deambulando por el puerto esperando para poder volver a entrar. Vuelve otra vez y va a Málaga donde se entretienen en repatriarlo de tres a cuatro veces. Después se fuga y se pasea por Francia, por Bélgica y por Alemania. Llega hasta San Sebastián en el año 96. En el 97 vuelve a Madrid, está en la calle y lo vuelven a repatriar. En el 98 la Junta de Andalucía lo declara en desamparo. En el 99 da varios navajazos a un turista por lo que va a la cárcel. Era todavía la ley anterior, con lo cual va a Sevilla II, una prisión de Sevilla para menores de 16 a 18 años.

Ésta es la parte mala. La parte buena es que de estos 57 casos hay cuatro niños que están totalmente normalizados, como el que se describe a continuación.

■ **Caso 4.** Uno de estos es Hamid. Llegó a España con su pasaporte marroquí en la mano, además con un visado para Francia, hecho totalmente inusual entre los menores. Estudiaba en una escuela de secundaria en Marruecos con bastantes buenas notas y había conseguido un visado de estudios para ir a Francia en un programa de intercambio. Estuvo en Francia y cuando volvió, el visado todavía tenía días

de vigencia. La situación económica de su familia era mala, pero era una familia estructurada y su padre le impulsó a emigrar a Europa. Le decía que tenía la responsabilidad de sacar adelante a su familia porque tenía un visado y eso no se podía desaprovechar. El niño no quería dejar su país en absoluto porque le iban bien sus estudios, pero se metió en los bajos de un camión. Lo pararon en Córdoba y estuvo en el centro de APIC durante tres o cuatro meses con una conducta magnífica y sin ningún problema. Junto con otros tres chicos, Hamid estuvo en un curso de formación laboral de construcción y ahora trabaja como albañil de manera normalizada y comparte el piso con los otros tres menores.

Para finalizar dos ideas claras:

1. *El no retorno*

«En los tres primeros casos que os he expuesto, los menores son ni más ni menos que delincuentes. Pero está claro que no son niños delincuentes que Marruecos nos ha enviado. Marruecos nos ha enviado a niños que nosotros hemos convertido en delincuentes. Con lo cual, pretender que ahora Marruecos se haga cargo de unos delincuentes que son españoles me parece absurdo. De Tánger no son; nacieron en Tánger pero su vivencia es, desde luego, de España. Yo creo que la sociedad Marroquí bastantes problemas tiene como para que encima queramos que se quede con estos niños. Digo esto sin quitarle ni un gramo de responsabilidad a las autoridades marroquíes, porque me parece que son ellas las que deberían evitar que saliesen. Pero una vez que están aquí, me parece imposible hablar de repatriación.» (E. Arce)

2. *La cooperación con Marruecos*

«Cuando hablo de inmigración de mayores, nunca digo problema, digo fenómeno. Pero cuando hablo de los menores inmigrantes, hablo de problemas. Hemos perdido ya una generación y cada minuto que pasa hay un nuevo niño marroquí en nuestras calles, cayendo en la prostitución, la droga, etc. Es decir, a corto plazo toda

Marruecos nos ha enviado a niños que nosotros hemos convertido en delincuentes. Pretender que ahora se haga cargo de unos delincuentes que son españoles me parece absurdo.

La inmigración de mayores es un fenómeno. Pero la inmigración de los menores es un problema.

Marruecos es un país perfectamente capaz, con recursos humanos, económicos y culturales, como para que su generación de jóvenes no tuviese que abandonarlo.

la labor es nuestra y somos nosotros los que tenemos que evitar que esto ocurra. A medio plazo, la única solución real para esto son los programas de cooperación concretos con Marruecos a nivel estatal, con ayuda, por supuesto, de la sociedad civil, para evitar que vengan estos menores. Marruecos es un país soberano, un estado independiente, un país con unos valores culturales que nadie debería poner en duda, perfectamente capaz, con recursos humanos, económicos y culturales, como para que su generación no tuviese que abandonar el país.» (E. Arce)

3. Aportacions principals en el debat obert

A continuació es presenten les aportacions que van fer els participants en el debat que va seguir a les diferents ponències i que hem agrupat temàticament.

3.1 La prevenció

S'hauria de treballar en la prevenció atès que els riscos que corre un menor d'edat emprenent el projecte migratori sol són excessius.

S'hauria de treballar en la prevenció atès que, si guin quines siguin les condicions del viatge, els riscos que corre un menor d'edat emprenent el projecte migratori sol són excessius, i les garanties de futur en el país de destí són, avui per avui, molt escasses. No es tracta només de fer prevenció en les àrees d'origen esperant mecànicament uns efectes a destí (segurament s'esperaria la reducció del nombre de nois que arriba). Com tota actuació social, la prevenció és complexa i requereix processos a llarg termini.

«De la prevenció no se'n pot esperar una eficàcia immediata si entenem per prevenció els projectes que el Govern marroquí ja té en curs –accions educatives de proximitat, creació de llocs de treball per a joves, etc. Això té un gran valor però no hi ha unes expectatives d'eficàcia en termes de pensar que potser d'aquí cinc, sis o vuit anys això farà que directament vinguin menys menors no acompanyats a Barcelona. La prevenció s'ha de fer perquè és un valor en si, perquè el desenvolupa-

ment econòmic i social de qualsevol tipus i en qualsevol lloc és important. És un valor però potser és una trampa, perquè ens pot portar a imaginar-nos que la solució està allà quan, en realitat, tenim una realitat aquí que espera resposta.» (I. Palacín).

«Tendria que quedar clar de qué hablamos cuando hablamos de prevención. Nosotros hablamos de proteger al menor y otros, aunque dicen lo mismo, están hablando de protegernos como sociedad. (...) Porque cuando hablamos de prevenir, podemos estar dando argumentos y excusas a quien tiene la responsabilidad de proteger. Creo que es importante no dar argumentos a las administraciones competentes para que tengan excusas para no hacer lo que tienen que hacer.» (I. Sánchez)

La prevenció entesa com les accions que es fan per protegir al menor, per protegir-lo del deteriorament, de la marginació i de l'exclusió, hauria de ser en el país d'origen i també en el receptor. Aquestes són algunes de les propostes:

■ **Prevenció al país d'origen.** En el país d'origen els programes de prevenció s'haurien de portar a terme en:

a) **Programes de prevenció en zones concretes localitzades.** Seria impensable fer prevenció a nivell estatal donades les dimensions d'un país com el Marroc, però totes les dades que tenim apunten a tres o quatre barris de Tànger o de Nador, i a alguna altra ciutat del nord com a focus emissors d'aquesta emigració. Pel risc que suposa, és fonamental actuar en prevenció en aquestes zones, concretament al Port de Tànger com a punt de concentració de menors que esperen creuar l'estret.

b) **Programes de desenvolupament estatals i cooperació entre ONG.** Les actuacions preventives en els barris concrets d'on procedeixen el menors no es poden descontextualitzar del que

Cuando hablamos de prevención nosotros hablamos de proteger al menor y otros, aunque dicen lo mismo, están hablando de protegernos como sociedad.

Caldria fer prevenció localitzada a tres o quatre barris de Tànger o de Nador, i concretament al Port de Tànger com a punt de concentració de menors que esperen creuar l'estret.

També s'haurien d'impulsar programes de prevenció i desenvolupament de caire més global.

és un problema de desenvolupament global molt més complex. Per això, a part de fer aquesta prevenció concreta, s'haurien d'impulsar programes de prevenció i desenvolupament de caire més global.

«Es cierto que estos chicos vienen de barrios específicos dentro de Casablanca o de Tánger. Pero no hay que olvidar que, detrás de este origen en unos barrios específicos, hay ya una historia familiar de inmigración anterior. Son hijos de familias inmigrantes recientemente venidas a las ciudades y debe pensarse en hacer una acción de desarrollo en estos barrios. Además, detrás de esto hay un problema de desarrollo desigual entre el campo y la ciudad que hace que estas ciudades crezcan más y más, y mañana serán otros barrios dentro de estas ciudades si no se para este proceso de desarrollo.» (C. Charras)

Pel que fa a la forma que hauria d'adoptar la prevenció, se'n distingeixen dos nivells: l'estatal i el de la societat civil.

«Por un lado, a nivel estatal deberían decidirse líneas de cooperación institucional, convenios, etc. Pero no convenios generales que se firman en un papel y de los que luego nadie se acuerda y no se concretan, sino convenios que ya llevan, en la firma del propio acuerdo, un desarrollo de acción, con un presupuesto, con una estructura, con quién hace qué, con unos objetivos de trabajo, etc. Y por otro lado, un segundo nivel de prevención es el de la cooperación, de la acción y del intercambio entre las diversas ONG que trabajan aquí y allá.» (D. Boussief)

Una tasca de prevenció eficaç consisteix a informar i sensibilitzar les famílies de la precària situació dels seus fills a Europa.

Una altra tasca de prevenció eficaç consisteix a informar i sensibilitzar les famílies de la precària situació dels seus fills a Europa. De manera que, poc a poc, la comunitat d'origen vagi canviant la percepció sobre el mite europeu i, possiblement, es mobilitzi per evitar la marxa d'algun altre fill.

«Quan parlem amb les famílies, el dia que arriba el nen, i els expliquem la realitat de la situació del seu fill,

estem fent prevenció. Dir això a les famílies, amb les precaucions oratòries necessàries, permet transmetre'ls una informació sobre la realitat dels carrers de Marsella i d'Europa i dir-los 'No és el que us penseu'. Això és un primer pas que cada educador pot fer cada cop que parla amb la família. Després, d'acord amb el menor els hem de dir 'Escolta, jo els dic la veritat als teus pares'. Evidentment, s'ha de fer un treball amb el menor. Quan anem a veure les famílies directament al país de tots els menors dels quals ens ocupem, els diem: 'Mireu què els passa als nens a Marsella. Hi ha nens que viuen de la prostitució o al carrer...' Els podem ensenyar el mapa i dir-los en quin carrer està el seu nen. I, per tant, deixaran de creure en les imatges que els transmet l'antena parabòlica de la Torre Eiffel.» (I. Kinda).

■ **Prevenció al país receptor.** És molt important com a mesura preventiva la detecció ràpida dels nous vinguts.

«L'experiència del Centre d'Estada Limitada Al-Qántara demostra com ha estat d'important aquesta detecció precoç. En aquest any i mig de funcionament, constatem que és molt diferent el col·lectiu que vàrem tenir com a primer grup del que estem tenint ara com a segon grup. Els que vam atendre primer eren els nens que havien passat més temps al carrer i, per tant, estaven molt més deteriorats; mentre que els que ens estan arribant ara estan en un nivell d'educabilitat molt millor, perquè sí que s'ha fet prevenció, perquè els educadors de carrer els han detectat i, per sort, han arribat en el moment adequat, quan hi havia plaça en el sistema.» (M. Mauricio).

Però, malgrat que hi ha un consens sobre la necessitat de realitzar prevenció al país d'origen i també al receptor, molts dels assistents insisteixen en què caldria buscar solucions òptimes per als menors que ja tenim a casa nostra i que tindrem en un futur. Per això, la fórmula més adequada seria portar paral·lelament i sincronitzadament la prevenció i l'acció palliativa.

«S'haurien de dur a terme dues accions paral·leles i sincronitzades. Una que és la prevenció i l'altra que és la

L'experiència del Centre d'Estada Limitada Al-Qántara demostra com ha estat d'important la detecció precoç. Vam atendre primer els nens que havien passat més temps al carrer i, per tant, estaven molt més deteriorats que els que ens estan arribant ara perquè s'ha fet prevenció.

Les lleis preveuen una igualtat i una normativa de prevenció que s'ha d'aplicar independentment del fet que els menors siguin immigrants o no.

Per afavorir una cultura cooperant és important la tasca de sensibilització de les associacions respecte a l'estat d'opinió de la societat i dels governs.

de pal·liació del conflicte aquí. Perquè, d'una banda, aquí hi ha una realitat i uns menors que cada vegada s'estan deteriorant més i que estan entrant en uns cercles de difícil sortida, cada vegada més deteriorats i estigmatitzats. I, d'altra banda, perquè els menors dels quals avui estem parlant en realitat haurien de ser considerats, i d'acord amb les lleis ho són, menors. I per això les lleis preveuen una igualtat i una normativa de prevenció que s'ha d'aplicar independentment del fet que siguin immigrants o no.» (I. Rognoni).

3.2 La col·laboració entre les entitats i les administracions

S'hauria de procurar una col·laboració a tots els nivells: a nivell d'ONG, d'associacions de proximitat de cada territori i a nivell de governs, que són, en última instància, els que tenen la responsabilitat i les competències per garantir la protecció dels menors.

És important la tasca de sensibilització d'aquestes associacions respecte a l'estat d'opinió de la pròpia societat i dels governs, per així afavorir una cultura cooperant. Aquesta sensibilització es portaria a la pràctica a dos nivells:

- **Treball amb la societat.** Els diferents professionals assenyalen la importància del fet que la societat conegui la realitat d'on provenen els immigrants, per així afavorir millor la seva integració i la dels seus fills. I alhora afavorir que els immigrants, poc a poc, coneguin també la societat que els ha rebut. Per exemple, fent referència al primer punt, el representant de la Fundació Hassan II insistia en la necessitat de concebre activitats perquè les cultures presents a Catalunya es compreguin millor.

- **Treball conjunt amb el col·lectiu d'immigrants magribins en general.**

«El treball a fer amb els menors ha de ser un treball a fer amb tot el col·lectiu, perquè el que es faci a nivell del col·lectiu repercutirà en els menors i el que es faci amb els

menors repercutirà també en el col·lectiu. Per una banda, la situació d'aquests nois està fortament marcada pel fet de ser immigrants, amb tots els prejudicis i les imatges que hi ha sobre el col·lectiu magrebí específicament. I, d'altra banda, la imatge que hi ha entorn d'aquests nois també repercuteix fortament en el col·lectiu. Cal contextualitzar la percepció social que hi ha d'aquests menors, donat que la gent pel carrer no distingeix un menor tutelat per la DGAM d'un altre nascut aquí, que viu a Barcelona i que està integrat.» (M. Casas)

S'insisteix en la necessitat de treballar amb les famílies magribines que viuen a casa nostra perquè s'estan detectant certes actituds de rebuig pels problemes que els comporten aquests menors associats a la delinqüència i a la inseguretat. Aquest objectiu permetria millorar la percepció del mateix col·lectiu envers els menors immigrants i possibilitar l'acolliment familiar en algunes d'aquestes famílies.

Cal treballar per afavorir els convenis marc entre administracions per fer més fàcil la col·laboració entre entitats a nivell *micro*. Les experiències de col·laboració local a Tànger i Casablanca, amb les entitats Jeunes Errants de Marsella i el Casal dels Infants del Raval de Barcelona són dos exemples paradigmàtics a tenir en compte. A més, els assistents coincideixen en la necessitat de coordinació a tots els nivells:

1. Coordinació entre associacions del país receptor i del país d'origen. L'associació Jeunes Errants de Marsella concreta aquesta col·laboració *micro* sobre el terreny, amb les següents paraules:

«Tots els nens vénen del mateix carrer perquè n'hi va haver un que va marxar i, com una taca d'oli, va animant els veïns enviant una imatge falsa. Tenim el cas d'un nen, per exemple, que va fer vint vegades el viatge d'anada i tornada i anava fent passar nens. I això són coses que es poden identificar, que es poden veure. No estem parlant de quelcom abstracte. És treball de terreny, de continuïtat i és aquí que intervé la cooperació amb associacions *in situ* que coneixen els carrers, que

El treball que es faci a nivell del col·lectiu repercutirà en els menors i el que es faci amb els menors repercutirà també en el col·lectiu.

Cal treballar amb les famílies magribines que viuen a casa nostra perquè s'estan detectant certes actituds de rebuig envers els menors immigrants.

coneixen totes les famílies i que et poden dir que aquesta és la *família* x i que la seva història és *aquesta*.» (I. Kinda)

En el mateix sentit, el representant de DARNA afegeix:

«De alguna manera ya hay una red de cuatro asociaciones –tres de Cataluña y una de Marruecos– que es DARNA y que está trabajando este tema. Por tanto, ya existe este proyecto, parcialmente subvencionado, que va totalmente en esta dirección. Una de las partes de este proyecto es, precisamente, poner en pie una unidad de mediación coordinadamente desde aquí, con gente de las asociaciones de aquí y gente de allá, de Marruecos, para plantear con los chavales que hay aquí las cuestiones familiares, localizar a su familia, ver la situación real de las familias, estudiar su caso e, incluso, las posibilidades de retorno.» (A. El-Ghouarta)

La coordinació entre entitats del país receptor i el d'origen facilitarà els vincles dels menors amb la societat d'origen i afavorirà un projecte educatiu amb més garanties d'èxit.

Aquest tipus de coordinació facilitarà els vincles dels menors amb la societat d'origen i afavorirà un projecte educatiu amb més garanties d'èxit. El director del Centre de Salvaguarda dels Nens a Tànger comentava:

«El que caracteritza als joves que estan aquí a Espanya és que són nens que han aconseguit mantenir lligams amb les seves famílies. Perquè un cop que el nen marroquí està aquí, no deixa de trucar per telèfon a la seva família cada dia, i això és molt important. Ningú no pot ocupar el lloc de la família, ningú no pot ocupar el lloc del pare o la mare. Per tant, és important crear una xarxa associativa o amb institucions estatals al Marroc amb l'objectiu de millorar aquests lligams, aquestes relacions amb l'entorn familiar i social.» (A. Azibou)

És important treballar els vincles amb la família però sense que això tingui com a objectiu directe el retorn.

Es destaca la importància de treballar els vincles amb la família però sense que això tingui com a objectiu directe el retorn.

La col·laboració Catalunya-Marroc és important també per a la formació dels professionals que s'ha començat a articular mitjançant intercanvis d'educadors i treballadors socials en ambdues direccions.

2. Acords polítics, acords bilaterals entre municipis i comunitats autònomes. Al marge de les dificultats i de la lentitud dels acords polítics d'altura, es poden fer acords bilaterals entre municipis, institucions o regions, que suposen una bona manera d'iniciar el camí de la cooperació. Jurídicament això seria viable:

«Hay muchas posibilidades de juego con convenios bilaterales sin necesidad de modificar leyes, por ejemplo por la vía del Reglamento 2/97. Aquí en España hay muchos antecedentes de esto. En el campo de la adopción internacional que en su momento fue complejísimo, se hicieron cosas increíbles teniendo cada país una legislación diferente, y todo se hacía a través de convenios bilaterales. Entonces, ¿por qué no hacer ahora una delegación tutelar o una transferencia de tutelas interautonómica?» (I. Rognoni)

«La coordinación es necesaria porque actualmente hay una gran dispersión en la intervención, tanto desde el punto de vista de las asociaciones y las entidades, como en la manera de llevar a cabo los procesos, ya no solamente educativos y formativos sino también documentales y de protección en cada una de las comunidades. Y eso es algo en lo cual deberíamos trabajar y invertir un poco de tiempo.» (A. Pavón)

3. Convenis entre estats i administracions. Tots els assistents coincideixen a afirmar que les accions no solament s'han de fer a nivell dels tècnics i de les associacions, sinó que també són una qüestió política, i s'insisteix en la importància de la coordinació interadministrativa. Per exemple, la necessitat de comunicació entre administracions i tècnics en els països d'origen i en els de destí per poder gestionar la documentació. També s'assenyala la importància de la coordinació interadministrativa entre comunitats autònomes i amb l'Estat espanyol pel tema de les tutel·les:

«En cadascuna de les comunitats per on passa el menor s'encén la llumeta de la tutela i això és un perjudi-

Per a la formació dels professionals s'han començat a articular intercanvis d'educadors i treballadors socials en ambdues direccions.

Les accions no solament s'han de fer a nivell dels tècnics i de les associacions, sinó que també són una qüestió política.

Calen estudis que permetin un millor coneixement de la realitat i que informin amb fiabilitat a aquells que han de prendre decisions i programar els serveis.

ci per al menor que pot fer canviar la seva categoria d'integrabilitat.» (D. Moya)

Un eix transversal, que ha aparegut en aquest apartat sobre la coordinació, és l'impuls que cal donar als estudis que permetin un millor coneixement de la realitat i que informin amb fiabilitat a aquells que han de prendre decisions i programar els serveis. Estudis que s'haurien de contextualitzar dins la reflexió més àmplia sobre la immigració i que, com que parlem de menors, haurien de tenir un caire interdisciplinari.

3.3 L'heterogeneïtat del col·lectiu de menors

No tots els menors immigrants no acompanyats tenen el mateix perfil i, per tant, s'adapten a les mateixes mesures. Abdeluahed Azibou distingeix tres grans grups de nens als carrers de les ciutats marroquines i proposa una categorització en la qual coincideix la resta dels assistents.

Els nens que al Marroc s'anomenen nens de carrer estan tan deteriorats per la manca de condicions en què viuen, que difícilment tenen forces per creuar l'estret.

- Primer grup. Els nens que al Marroc s'anomenen nens de carrer. Aquests són els nens que passen tot el dia al carrer i que fins i tot hi dormen. Estan tan deteriorats per la manca de condicions en què viuen, que difícilment tenen forces per creuar l'estret: la gran majoria no arriba a Europa i malviu de la delinqüència, de la droga, de la prostitució o de la caritat.

- Segon grup. El que trobem aquí a Barcelona, a Marsella o a Milà. A França se'ls anomena *jeunes errants* i a Espanya menors immigrants no acompanyats. Són els nens estables a nivell familiar:

«Tenen famílies que pertanyen a una classe social mitjana-baixa, a la mateixa classe que pertanyo jo i que pertany la majoria de persones marroquines. Sota la influència dels seus amics o veïns, corren el risc de travessar l'Estret o fer el trajecte de Casablanca a Marsella per descobrir aquest món extraordinari, ja sigui perquè no deixen de veure en imatges a la televisió o perquè

també hi ha nens que la primera cosa que fan quan arriben a una ciutat europea és fer fotografies a places enormes i enviar-les als seus amics del barri. Això té una gran influència sobre els nens i els anima a provar de trobar sort.» (Abdeluahed Azibou)

La característica d'aquest grup és que normalment viuen situacions de fracàs escolar, d'abandó dels estudis i poques vegades tenen l'expectativa d'una professió que els permeti un futur laboral digne al seu país. Per això corren el risc de travessar l'estret.

■ Tercer grup: El grup accidental. Són nens que, a causa de conflictes accidentals amb les seves famílies, es troben sense haver-ho previst massa amb companys que els animen a intentar arribar a aquest món tan paradisiàc i així passen a l'acte i creuen l'Estret. Són menors amb un nivell d'escolarització molt més elevat que la resta.

La majoria dels assistents coincideix en què els nois que pertanyen a l'anomenat "grup accidental" són els únics amb els quals es podria portar a terme l'aplicació de la mesura de retorn. És el grup que manté bones relacions amb les seves famílies, que són famílies que poden garantir una vida adequada a aquests nens. En el cas de l'associació Jeunes Errants, la majoria de retorns que s'han fet pertanyen a aquest tercer grup, però, Ianne Kinda va especificar que els nens del tercer grup no representen la majoria dels nens que reben; la majoria provenen del segon.

3.4 El sistema d'atenció a Catalunya i a Espanya

La sensació general ha estat crítica: el sistema d'atenció s'ha vist desbordat per la presència d'aquests nous nens. No s'han creat els recursos suficients per absorbir aquesta nova problemàtica que

Els menors immigrants no acompanyats són els nens estables a nivell familiar que normalment viuen situacions de fracàs escolar i no tenen l'expectativa d'una professió.

Els nois que pertanyen a l'anomenat "grup accidental" (que han tingut conflictes accidentals amb la família) són els únics amb els quals es podria portar a terme el retorn.

Hi ha preocupació respecte a les adaptacions que s'han fet de les lleis perquè responen a les necessitats de les administracions i no a les dels menors.

s'afegeix a les necessitats existents al país, ni s'han fet les adaptacions suficients que la seva incorporació requeria. Hi ha una preocupació latent per part dels professionals respecte a les adaptacions que s'han fet de les lleis perquè responen a les necessitats de les administracions i no a les necessitats reals de protecció dels menors. Aquesta situació dificulta el treball educatiu i moltes vegades l'impossibilita o el perverteix. Per exemple, la falta de places en els centres residencials adients fa que, a vegades, els professionals en els informes suggereixin un centre per al menor pensant en la disponibilitat de places més que en el que realment necessita el menor.

«Ens trobem amb propostes de mesura que no estan vetllant per les necessitats del menor sinó per les necessitats del sistema en funció dels recursos de què disposa. En els informes i propostes encara avui som incapaços de posar per escrit el que li caldria al menor i, en cas que no ho tinguem, fer una segona proposta.» (M. Mauricio)

En general hi ha descontent i es reclama amb fermesa que l'Administració atengui adequadament els menors.

En general es mostra descontent i es reclama amb fermesa que l'Administració atengui adequadament els menors. Fins i tot s'exigeix en termes legals:

«En extranjería espero que cambien las leyes, porque moralmente quiero que cambien. Pero en menores, no espero, exijo. Que sigan diciendo en Cataluña que hay menores extranjeros no tutelados se merece única y exclusivamente una querrela criminal en un juzgado de guardia. Entonces no digamos que la legislación de menores no es proteccionista sino que denunciemos. (...) Desde que ha salido la nueva Ley de Extranjería 8/2000, me preocupa especialmente la redacción que le han dado al artículo 35. De aplicarse, se legaliza lo que yo llamo el "limbo jurídico", es decir, se legaliza el hecho de que la Administración central y el Ministerio del Interior puedan tener a un menor sin documentar *sine die*, es decir, sin que se sepa cuando se va a acabar. Según este artículo, no tienen que documentar al menor hasta que se haya demostrado que es imposible su repatriación o reagrupación familiar. Desde mi punto de vista, es

manifiestamente ilegal. A partir de ahora podríamos encontrarnos con resoluciones denegatorias de permisos de residencia en base a que la Administración autonómica no ha podido demostrar que la repatriación es imposible.» (E. Arce)

Durant el debat, també es va ressaltar la importància de la reflexió i la revisió pedagògica del treball educatiu donada la complexitat de la història d'aquests menors:

«Als tècnics ens preocupa tant documentar el noi i trobar-li una feina, que de vegades la necessitat d'atendre aquesta urgència fa que ens oblidem que té unes necessitats molt profundes i molt serioses fruit d'haver deixat la família abans d'hora, d'haver passat per una història de carrer... És a dir, segurament per tots els condicionants legals, polítics, etc., hi ha un dèficit clar de reflexió del treball educatiu amb aquests menors.» (I. Palacín)

«A nosaltres ens preocupava el fet que nois que havien aconseguit papers o que ja tenien feina els agafés com un atac de pànic. I no enteníem que quan el procés havia estat positiu, quan estaven arribant a l'èxit, llencessin la tovallola. Després de pensar-hi, hem fet la hipòtesi que, per als nois, tenir papers i feina suposa que allò que era provisional s'està convertint en definitiu i el fet d'acceptar el "sóc d'aquí" i he de renunciar a "allò d'allà" és una decisió important. S'ha ajudat el noi perquè se senti d'algun lloc, si no, està perdent identitat a tot arreu.» (M. Mauricio)

3.5 La mesura del retorn

El retorn només es pot entendre com una mesura dins de la diversificació de mesures prevista per la llei del menor que actualment tenim a Catalunya. Hi ha acord en què la mesura del retorn mai hauria de contemplar-se com a solució a un sistema saturat i incapaç de resoldre la problemàtica, sinó com a mesura per al benestar de l'infant. En general, es contempla només el retorn terapèutic (o pedagògic) com l'únic viable amb certes possibilitats d'èxit dins del procés del menor.

Es contempla només el retorn terapèutic (o pedagògic) com l'únic viable amb certes possibilitats d'èxit dins del procés del menor.

El retorno nunca debe ser una solución para resolver nuestros déficits y nuestros fracasos.

Pels mateixos motius de saturació del sistema, hi ha un cert escepticisme sobre l'aplicació de la mesura del retorn amb garanties i fins i tot s'expressen recels pel fet que si l'Administració protectora no ha pogut garantir l'atenció als nois a Catalunya, és difícil imaginar com podrà fer-ho si els envia fora del país.

«El retorno nunca debe ser una solución para resolver nuestros déficits y nuestros fracasos. La Administración de la DGAM y de Justicia de Cataluña a menudo lo han planteado así. El retorno puede ser una opción interesante y una estrategia de trabajo con determinado tipo de menores, pero no debería ser entendida como un instrumento para resolver los problemas que tenemos en Cataluña con los menores, porque entonces estaríamos hablando de devolución, repatriación y otras cosas en términos de orden público, seguridad ciudadana o control de fronteras. Tenemos una responsabilidad sobre la grave situación de marginalidad en que están estos chicos que ahora son barceloneses.» (I. Sánchez)

En aquest sentit, els tècnics arriben a la conclusió que el retorn mai es pot entendre com una "solució" per als nois més deteriorats, que són justament aquells que més problemes d'inadaptació al sistema estan mostrant. En canvi, hi ha força consens respecte al retorn anomenat terapèutic (retorn valorat per una millora educativa del menor) de curta o llarga durada.

«Desde el punto de vista jurídico, los retornos terapéuticos son totalmente posibles. De hecho, yo misma he hecho cuatro en el verano del 99 con cuatro menores tutelados por la Junta de Andalucía. El hecho de que un menor salga del ámbito de competencias de una comunidad autónoma no significa que se revoque la resolución de tutela. Del mismo modo que tú te llevas a un niño que está tutelado a la playa o donde sea, a ese mismo niño te lo llevas a Marruecos porque tú, como director de centro, propones a la Junta de Andalucía que la actividad que mejor le va al proceso educativo del menor es irse a Marruecos un mes a ver a su familia. Nosotros entramos en Marruecos con una resolución de desam-

paro, una autorización del Delegado de Asuntos Sociales de Córdoba para que el menor salga de Andalucía. Por supuesto, va con su guardador que es el director del centro, quien es en todo momento el responsable del menor. El niño estuvo durante un mes con su familia, pero quien seguía teniendo la guarda del menor era la Junta de Andalucía y, en concreto, la guarda delegada que es la directora del centro.» (E. Arce)

Respecte a la repatriació, es demana que es treballi el cas dels menors que, per provenir d'un país determinat, podrien demanar asil o refugi:

«Nosotros (Asociación Valenciana de Ayuda al refugiado) no solamente trabajamos con menores marroquíes, sino que también hay menores que vienen del resto del continente africano y muchos de ellos de países en conflicto, con lo cual, podrían ser menores susceptibles de demandar asilo-refugio, y sobre los que hay que aplicar el principio de que no pueden ser repatriados a sus países de origen. Esto entrañaría una cobertura muy distinta de protección a esos menores.» (A. Mª Pavón)

Una altra proposta per diversificar les mesures que es va debatre va ser l'acolliment en famílies, arribant a la conclusió que valia la pena reprendre el projecte iniciat per l'IRES, la Creu Roja i Ibn Batuta i que ha quedat cancel·lat l'any 2001 per falta de finançament a la vista dels escassos resultats obtinguts en el seu primer any de funcionament.

«Evidentment, no hi ha els resultats esperats i anunciats per la Consellera de Justícia. El problema fonamental que té actualment el projecte és que s'ha retirat bona part del finançament, però la valoració que fem d'aquest projecte és positiva. És veritat que hi ha una reticència per part del col·lectiu magrebí a acollir aquests nens, però pressuposar que aquest col·lectiu se'n farà càrrec respon al perjudici de pensar que com que tots són marroquins tots s'estimen entre ells. És important tenir en compte que no és un fracàs del projecte, sinó que és un problema de manca de recursos i de temps. Realment és possible aconseguir famílies i, de fet, n'estem aconseguint actualment.» (M. Casas)

«El niño estuvo durante un mes con su familia en Marruecos pero quien seguía teniendo la guarda del menor era la Junta de Andalucía.»

Atenent a la diversificació de mesures, valdria la pena reprendre el projecte d'acolliment familiar.

La llei diu que només es contemplarà la possibilitat de retorn quan respongui a l'interès superior del menor i quan aquest expressi que vol tornar.

La llei diu que només es contemplarà la possibilitat de retorn quan respongui a l'interès superior del menor i quan, atenent al seu dret d'audiència, expressi que vol tornar. En aquest sentit, és bo recordar que només com a mesura educativa per a aquell menor a qui convé recuperar el vincle familiar és possible parlar de retorn. Per tant, el retorn com a sinònim d'expulsió, de devolució o de repatriació no queda contemplat en la legislació de menors. És més, la mesura del retorn, sense un procés de seguiment i sense les garanties necessàries, comportaria greus conseqüències negatives:

«Aquest infant se'n va al seu país frustrat, enfadat i havent après tot allò que no hauria d'haver après. Si havia pres la decisió de marxar a Europa, tornarà a venir i ho farà amb una càrrega de violència i de desconfiança que complicarà molt més les seves relacions en aquest context, perquè haurem trencat tota possibilitat de vincle amb ell i de confiança amb el sistema de protecció.» (A. Llenas)

«Cal bastant de temps fins que coneguem bé totes possibilitats del retorn, sobretot perquè els menors, els que coneixem nosaltres si més no, no volen tornar.» (V. Galea)

El fet que la mesura del retorn s'hagi de plantejar a partir d'un procés de diàleg amb el noi no significa necessàriament que hagi de ser preparat a llarg termini, sinó que dependrà de les necessitats del menor. En alguns casos concrets, cal que es faci amb rapidesa.

«La majoria de retorns que fem amb famílies són nens que han arribat a Marsella accidentalment i, en un temps molt curt –de vuit a quinze dies–, ha calgut actuar. El nen després d'estar tres dies al carrer, després d'haver-se barallat, d'haver estat violat diu: «En tinc ben bé prou i vull marxar d'aquí». I és en aquest moment que cal tenir xarxes al territori perquè algú pugui anar a veure la família ràpidament i intentar que les coses tirin endavant.» (I. Kinda)

Per últim assenyalar que el retorn no solament ha de ser resultat d'un procés educatiu a casa nostra, sinó que ha d'anar acompanyat d'un procés al país d'origen per garantir la reinserció social, per ajudar al noi a elaborar psicològicament i emocionalment pel fet d'haver aturat un projecte migratori i trobar-se en la tessitura de reprendre les relacions afectives amb els familiars i amics des de la proximitat física i amb un regust de fracàs.

3.6 Les garanties legals en el retorn

Tots els presents van acordar que hi hauria d'haver uns condicionaments legals que s'haurien de contemplar obligatòriament en el cas de fer efectiva la mesura del retorn:

- En primer lloc es reitera que el dret del menor a estar amb la seva família està per sota del dret a què es contempli el seu interès superior.

- En segon lloc s'assenyala el dret d'audiència:

«En la meva opinió jurídica, només es pot entendre el retorn com a figura jurídica, com a materialització del dret a audiència del menor. El menor té el dret fonamental de ser escoltat, un dret bàsic. Si en la materialització del dret a ser escoltat el menor diu que vol tornar amb la seva família per una sèrie de raons, aleshores hauria de ser immediat. Però no entenc la naturalesa jurídica d'una altra manera que aquesta figura.» (I. Rognoni)

- En tercer lloc, la voluntarietat: sempre ha de ser un retorn acceptat pel menor.

- En quart lloc, la família o les institucions tutelars del país hauran de garantir la protecció del menor. Donat que les institucions tutelars al Marroc (i així ho han afirmat reiteradament els seus responsables presents a les jornades) estan sobreocupades, difícilment podrien garantir aquesta atenció. Per tant, ara per ara, o el retorn és amb la família o és inviable.

«En Marruecos hay una ausencia total de estructuras

El retorn ha d'anar acompanyat d'un procés al país d'origen per garantir la reinserció social.

Només es pot entendre el retorn com a figura jurídica, com a materialització del dret a audiència del menor.

Donat que les institucions tutelars al Marroc estan sobreocupades i difícilment podrien garantir l'atenció al menor, ara per ara, o el retorn és amb la família o és inviable.

de acogida de estos niños. Los dieciséis centros que existen están reservados a niños que han cometido un delito y llegan con la ordenanza del juez. Necesitamos de verdad estructuras de protección para trabajar con los menores inmigrantes, porque es una problemática específica que no tiene nada que ver con la delincuencia.» (A. Azibou)

«Es demana a l'Estat marroquí que participi, però tenim masses nens errants al Marroc i actualment no hi ha cap política clara per part del Govern marroquí sobre aquest tema. Per tant, una de les recomanacions és dir a l'Estat que prengui la seva responsabilitat. No és la societat civil qui ha de resoldre aquest problema, sinó que és l'Estat qui ha de prendre les responsabilitats i nosaltres com a petita estructura associativa podem treballar amb un petit grup de nens –50 ó 100–, però no podem treballar per tots els nens. Responsabilitat és tenir una filosofia respecte a l'atenció a la infància a partir de la qual puguem discutir i no passi com ara, que els vagabunds no són reconeguts per l'Administració. Hi ha problemes d'estructura i de finançament, però l'Estat pot trobar el finançament. Hi ha partides a nivell de la Comunitat Europea a les quals l'Administració marroquina podria tenir accés. Però, el que caldria és saber com es posiciona l'Estat davant d'aquesta problemàtica i, de fet, encara no ho sabem. Un altre problema que s'hauria de resoldre és la coordinació administrativa i de competències en qüestió d'infància perquè tothom es vol ocupar de l'educació dels nens. El Ministeri de Sanitat diu que és ell qui se n'ha d'ocupar; el de Joventut i Esports també, en la seva prevenció; i els Casals de Joves, diuen que ningú millor que ells poden fer-ho; la justícia, igual; el de policia, igual... Per tant, al final no sabem amb qui hem de tractar. Recentment hi ha hagut la creació d'una comissió interministerial per intentar resoldre aquest problema, però tinc la impressió de que és massa tard.» (A. El-Ghouaorta)

III. JORNADA INSTITUCIONAL

Exposem a continuació les ponències que van iniciar la segona jornada de reflexió, seguides de les aportacions d'altres representants institucionals presents al debat obert.

1. Ponències de diversos representants d'institucions espanyoles i marroquines

1.1 Jordi Cots, adjunt per a la infància del Síndic de Greuges de Catalunya

Inicia la seva exposició reclamant que quan es parli dels menors immigrants no es torni a argumentar la situació actual en base a què és un tema nou, perquè al mes de setembre del 2001 farà tres anys que el problema va esclatar i, anteriorment, en menor escala, ja es coneixia. En aquests tres anys s'haurien pogut fer més coses de les que s'han fet, vist com la situació dels menors s'està deteriorant progressivament. Davant d'aquesta situació recorda quina és la funció del Síndic i les actuacions que ha dut a terme.

El Síndic és un mediador independent que fa resolucions no vinculants. Procura fer resolucions que penetrin pel seu prestigi i no pas perquè siguin obligatòries, sempre amb la intenció de col·laborar amb les institucions i no pas de posar-s'hi en contra. Malgrat aquesta voluntat, sovint les resolucions queden en els papers i no se'n fa massa cas: de les onze recomanacions a l'informe d'infància del 2000 hi ha la sensació que ben poques s'han materialitzat.

Des de la Sindicatura no els ocupa parlar de la bondat o no del retorn, sinó que se centrarien en com

El Síndic de Greuges procura fer resolucions que penetrin pel seu prestigi i no perquè siguin obligatòries, amb la intenció de col·laborar amb les institucions i no de posar-s'hi en contra.

S'està pervertint el concepte de reagrupament familiar del qual parla la convenció pensant en ajuntar en el país d'arribada i no pensant en el reagrupament allà.

El Síndic recomana promoure una actitud de respecte vers el col·lectiu de menors immigrants.

resoldre la situació aquí. Per tant, sobre aquesta qüestió només fa dues puntualitzacions respecte a temes polèmics apareguts en el debat:

- Els infants, com a persones, tenen el dret a immigrar, malgrat que no haurien de venir com fan, posant en risc la seva vida. El dret com a persones el tenen.

- S'està pervertint el concepte de reagrupament familiar del qual parla la convenció i això caldria aclarir-ho. La convenció parla del reagrupament familiar pensant en ajuntar, en el país d'arribada, les persones que han sigut l'avançada de la migració, amb els membres de la seva família que s'havien quedat al país d'origen. Aquest enfocament no té res a veure amb proposar el reagrupament allà.

Les recomanacions que ha fet el Síndic a l'Administració són les següents:

- Cal promoure una actitud de respecte vers aquest col·lectiu. Aquesta recomanació s'ha acceptat a mitges per part de l'Administració: encara que no l'hagin acceptat les persones que presenten els serveis, sí que ho fa el discurs institucional que es refereix als menors.

«Basar-se en la idea que només es protegiria els nois que es deixessin protegir és un discurs molt perillós. Jo sóc mestre i els nens 'normals' tampoc es deixen ensenyar. La seva obligació és fugir d'estudi. Ara parlem d'una situació d'un grau de gravetat molt més fort però és el mateix. Recordo que durant l'Any Internacional del Nen hi havia aquell personatge de la Mafalda que es diu Felipe que deia: 'Ja veureu com el dret a l'educació no el trauran mai!' Els nens, encara que sigui un dret, continuen pensant que és una obligació. Permetre aquesta idea ha abocat a pensar que hi ha uns grups irreductibles i la pràctica ha arribat a portar a nois a Centres de Justícia Juvenil i a mesures cautelars que no hi haurien de ser. Encara que personalment els puguem tractar bé –des del servei d'urgències o allà on sigui sé que aquest trac-

te és correcte—, de fons afavorim una visió que aboca en una altra cosa.» (J. Cots)

- Cal recordar que la tutela és un deure legal i, malgrat això, hi continua havent discrepàncies al respecte. Per avançar en aquesta qüestió, J. Cots proposa que el Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya sigui el que es pronunciï respecte de si hi ha obligació jurídica o no a tutelar aquests nois malgrat que els supòsits de desemparament no coincideixin exactament amb els que s'han previst pels infants nascuts a Catalunya.

- S'haurien de destinar més educadors al carrer independentment que les competències pertanyin a una o altra institució, ja que aquest debat està endarrerint l'acció.

«Quan jo vaig estar a Casablanca tenien molt clar que hi havia educadors de dia i educadors de nit. Sabien els punts on havien d'anar: al port, al mercat, a l'estació. Pot semblar exagerat que es necessitin educadors de carrer les 24 hores del dia, però en un pla de xoc queda justificat. S'hauria d'haver fet a començament del 1999 i potser no hauriem arribat al punt que estem ara. S'han fet, finalment al cap de dos anys, uns albergs a l'Ajuntament i a la Generalitat que en el fons són més aviat assistencials i no cobreixen unes hores que serien vitals per a l'educació d'aquests nois. Al començament va passar que hi havia uns centres que se n'ocupaven de dia i feien tot el que podien i, per la falta de tutela, aquests nois anaven a dormir sota un pont una altra vegada i, tot dormint sota un pont, a les nou del matí anaven a un centre de preparació laboral, que ja té mèrit!» (J. Cots)

- Haurien de ser educadors de carrer preparats i formats per a la tasca que se'ls encomana. De fet, aquí a Catalunya hi ha hagut una bona tradició d'educadors de carrer que han fet molta feina, però a poc a poc s'han anat retirant als despatxos i abandonant la tasca directa de medi obert. Ara caldria recuperar aquella manera de fer dels vuitanta afegint formació específica i intercanvis amb gent del Marroc.

La tutela és un deure legal i, malgrat això, hi continua havent discrepàncies al respecte.

S'haurien de destinar més educadors al carrer independentment que les competències pertanyin a una o altra institució.

Els educadors de carrer han d'estar preparats i formats per a la tasca que se'ls encomana.

Els albergs haurien d'estar integrats en un model específic d'atenció.

- Els albergs haurien d'estar integrats en un model específic d'atenció. Han sigut un pedaç necessari però que ha trigat molt i és insuficient, sobretot perquè no hi ha un model adequat de cara a abordar aquest problema. S'ha aplicat a aquests nois les mateixes categories que s'utilitzen per als nois d'aquí i potser hem trigat massa a conscienciar-nos que és un problema nou. A Catalunya, a més de tenir una gran tradició d'educadors de carrer, tenim una tradició de centres residencials d'acció educativa que serien adequats per a aquests nois. Per exemple, dintre del sistema de protecció –no de reforma, sinó de protecció–, tenim els centres d'educació intensiva, amb un ritme i uns hàbits de contenció d'aquests nois que serien suficients. No hagués calgut que anessin a parar als centres de justícia juvenil on se senten objecte de rebuig. De manera que aquí tenim dos centres d'educació intensiva que funcionen prou bé, però que tenen una llarga llista d'espera.

Caldria revisar el model de finançament tenint en compte que el tema dels recursos és recurrent.

- Caldria revisar el model de finançament tenint en compte que el tema dels recursos és recurrent, però no és només un problema de recursos, sinó de com es gestionen.

- Insistir en la coordinació amb altres territoris per donar continuïtat a les mesures de tutela que s'hagin pogut prendre i no reiniciar cada vegada el procés.

El Síndic recomana fixar un calendari de reunions de la taula interinstitucional que es va establir el mes de març del 99.

- El Síndic recomana, especialment, fixar un calendari de reunions de la taula interinstitucional que es va establir el mes de març del 99 amb el Ministeri, la Delegació del Govern, l'Ajuntament de Barcelona, el de Santa Coloma de Gramenet i altres administracions implicades perquè la coordinació entre totes elles sigui efectiva.

- A Catalunya no s'ha tingut la previsió d'abordar una política general d'immigració i en això s'hauria d'actuar com un estat encara que no ho siguem. Tenim una propensió a compartir els problemes d'Europa, però no tenim una visió internacional en general i

no abordem la immigració com si fos una cosa nostra. D'això en pateix aquesta situació i en pateixen altres situacions de menors immigrants, com per exemple en el camp de l'ensenyament.

■ Caldria fer una valoració global del conjunt d'actuacions que s'han emprès en aquests dos anys per avaluar-ne la idoneïtat. Els professionals de cada àrea s'han trobat per veure com funcionen els diversos serveis, però no s'ha fet cap avaluació periòdica i sistemàtica de conjunt.

■ També s'haurien de poder definir les relacions que tenen les ONG amb l'Administració. De vegades, les ONG provoquen una actitud de recel en les administracions perquè tenen una altra visió de la realitat.

«Des del Síndic estem com entremig, no coneixem totes les dades que té l'Administració ni, sobretot, les seves intencions; tampoc coneixem què passa exactament al carrer, tot i que nosaltres hem estat al carrer acompanyats de voluntaris i ho hem vist. Però, perquè produeixen aquest recel les ONG? Potser, en algun cas, els interessa més denunciar per evidenciar una falta que no pas mirar de resoldre el problema. Haurien de fer una reflexió de quin és el seu paper, perquè les ONG tenen un paper important però no poden pervertir la seva pròpia missió. Les administracions, almenys des del Síndic, tenen autoritat per dir-los que abandonin les seves posicions partidistes quan n'hi ha i que també abandonin els seus protagonismes. Que agafi el lideratge el primer que sigui; el primer que ho pensi, que ho faci; cridem tots junts. Però ràpid, abans no sigui massa tard!» (J. Cots)

1.2 Carles Campuzano.

Diputat al Congrés per Convergència i Unió

És evident que en la qüestió dels menors immigrants pesa el conjunt de factors estructurals que condicionen el fenomen de la immigració a casa nostra i que no els podem subscriure de, com a mínim, quatre consideracions:

Caldria fer una valoració global del conjunt d'actuacions que s'han emprès en aquests dos anys per avaluar-ne la idoneïtat.

En les decisions que s'han pres des del 1998 fins ara, ha pesat molt la pressió de l'opinió pública.

Les administracions estan essent molt lentes per adaptar recursos ja tipificats a noves situacions i nous problemes.

La política espanyola respecte al Marroc, o la política del Marroc respecte a Espanya, no està ben orientada.

■ Una primera consideració seria el pes que té la percepció de l'opinió pública sobre el fenomen migratori i, en el cas concret de la immigració dels menors estrangers a casa nostra, això és fonamental per entendre les prioritats de les polítiques de les administracions i del Parlament. És evident que en les decisions que s'han pres des del 1998 fins ara, ha pesat molt la pressió de l'opinió pública.

■ Una segona consideració fa referència al fet que el conjunt d'administracions d'una banda no han tingut la capacitat material d'incrementar el conjunt dels recursos –no només en la qüestió dels menors sinó en general–, que convé aplicar a les noves necessitats que la immigració està generant; o, d'altra banda, estan essent molt lentes per adaptar recursos ja tipificats a noves situacions i nous problemes.

■ La tercera consideració és que no tenim resolt, a nivell *macro* –a nivell de l'estructura de l'Estat–, la cooperació amb tercers estats en matèria d'immigració i, segurament de manera molt significativa, no tenim resolta la qüestió política amb el Marroc. I això continua pesant. Per molt que la Generalitat o una entitat pretengui arribar a acords amb entitats del Marroc, el cert és que, en general, la política espanyola respecte al Marroc, o la política del Marroc respecte a Espanya, no està ben orientada.

■ Quarta consideració: en aquests moments, a nivell del Govern espanyol, el que prima en política d'immigració és la visió d'ordre públic, la gestió administrativa. Això ja no és un problema en clau ideològica, sinó que és un problema en clau gairebé operativa. Amb una visió estrictament administrativa d'ordre públic, cap de les qüestions que estan damunt de la taula es podran resoldre. I, per tant, ja no es tracta de ser conservador ni progressista, sinó d'entendre quina és la dimensió de la realitat que tenim a casa nostra.

«Jo procuro explicar que la gran virtut de la 4/2000, de la brevíssima reforma del 85, no era tant el redactat

concret dels articles –que podia ser tan bo o tan dolent com la del 85 o la 8/2000–, sinó l'esforç que es va fer des del Parlament per intentar prioritzar una visió en la qual a la proa de la qüestió de la immigració no hi hagués la qüestió d'ordre públic, sinó la dimensió de la integració social.» (C. Campuzano)

Aquestes quatre consideracions són factors de la gestió del fenomen migratori que tenen gran incidència en la situació que viuen els menors immigrants desemparats.

Pel que fa a la legislació corresponent a menors, tant la Constitució espanyola com la Convenció dels Drets del Nen o les regulacions a nivell estatal i a nivell autonòmic de l'àmbit de menors són molt clares: estan orientades a la protecció del menor, a la seva consideració com a subjecte de dret i a treballar per l'autonomia personal d'aquest menor.

Aleshores, la qüestió és contrastar si el conjunt de les normatives de legislació d'estrangeria 8/2000 responen a aquests principis o no. L'article 35 de la 8/2000 ve a ser una evolució lògica de l'article de la 4/2000 i de les previsions que contenia el Reglament d'execució del Reglament d'Estrangeria del 96: un marc legal que pretén garantir la intervenció de les administracions públiques en ordre a exercir les corresponents tuteles que es deriven d'una situació de desemparament dels menors. I enllaçant amb la legislació del Codi Civil, també preveu que aquesta situació de tutela impliqui una residència regular a tots els efectes. Marca la necessitat de l'obtenció d'un permís de residència un cop es factuï aquesta assumptió per part de l'administració competent en matèria de tutela. I finalment, introdueix el tema del retorn vinculat a la situació de la família en el país d'origen com a elements substancials i principals d'aquesta normativa. Això, en el fons, no és massa diferent del que podia preveure el reglament del 96. Podem dir que és més clar, que té valor de llei i, per

Caldria prioritzar una visió en la qual a la proa de la qüestió de la immigració no hi hagués la qüestió d'ordre públic, sinó la dimensió de la integració social.

Hi ha tres qüestions que denoten que en redactar la Llei 8/2000, més que una visió global del problema, van pesar determinats *imputs* o urgències administratives: la determinació de l'edat, la qüestió del retorn i la possibilitat que es creï un registre de dades sobre els menors.

tant, que dóna més seguretat jurídica; però també és cert que en la redacció es nota molt quines són les preocupacions de les administracions. Concretament hi ha tres qüestions que denoten que en redactar la llei, més que una visió global del problema, van pesar determinats *imputs* o urgències administratives:

- Primera qüestió: la determinació de l'edat. Podria considerar-se bastant absurd que una llei orgànica determini si s'han d'efectuar o no proves per determinar l'edat. És un fet que, en els debats de la 4/2000, la gran preocupació que les administracions van traslladar als diputats era que tenien un problema pel fet de no saber l'edat dels menors. Per tant, obrim l'article 35 parlant de què cal buscar els mecanismes que garanteixin la minoria d'edat.

- Segona qüestió: en el debat al voltant de la regulació en la Llei d'Estrangeria, apareix amb molta força tota la qüestió del retorn, la qual cosa respon també a aquesta necessitat que té l'Administració d'oferir solucions a una pressió derivada de la insuficiència dels seus recursos i de la pròpia pressió de l'opinió pública. Per tant, el retorn políticament és una solució que de cara a les opinions públiques autòctones té molta venda. I, per tant, la llei també posa l'èmfasi en l'aspecte del retorn.

- Tercera qüestió. La llei incorpora en el seu punt 5 una demanda que respon directament a una preocupació administrativa: la possibilitat que es creï un registre de dades i informació sobre els menors.

Aquestes concrecions, relativament noves respecte al que preveia el Reglament del 96, són qüestions que responen a l'angoixa de l'Administració davant del problema.

En canvi, mirant-ho des d'una òptica més suggeridora, la llei introdueix un recurs que podem utilitzar per a la integració laboral i que fa que considerem una excepció del mecanisme general de funciona-

ment de l'obtenció del permís de residència el supòsit dels menors. Ho introdueix a l'article 40 en el punt J, on es regulen els supòsits específics en els quals en l'atorgament del permís de treball no es tingui en compte la situació d'atur: «els menors estrangers en edat laboral amb permís de residència que siguin tutelats per l'entitat de protecció de menors competent, per aquelles activitats que, a criteri de la mencionada entitat, afavoreixin la seva integració social». Això ho preveu la 8/2000 mentre que la 4/2000 no ho preveia. Segurament és de les coses noves que introdueix la llei que no respon estrictament a aquella visió de desconfiança, d'angoixa.

D'altra banda, l'esborrany de la llei que està elaborant l'Estat en base al desenvolupament de l'article 35 té el perill que està fet des de la perspectiva de l'Administració General de l'Estat. O sigui, per a l'Administració General de l'Estat tot són proteccions i per a l'administrat o les altres administracions no es preveuen excessives consideracions positives. Concretament, hi ha dues qüestions preocupants:

1. A l'Administració no se la sotmet a cap mena de límit a l'hora d'acabar els seus procediments. En el tema del retorn, el reglament no estableix cap límit temporal per prendre una decisió i hi ha el risc que això jugui negativament, mentre que l'administrat està sotmès a tota mena de requisits a l'hora de complimentar determinades actuacions. En el reglament nou de la llei caldria establir un límit en el període que l'Administració de l'Estat i la comunitat competent tenen per poder esbrinar si és possible efectuar o no el retorn.

2. La llei diu que la residència regular és a partir del moment de l'assumpció de la tutela per part de l'Administració competent. Aquí s'hauria de procurar que no existís un vuit legal entre el moment de l'assumpció de la responsabilitat per part de l'Administració i la consideració d'aquella situació com a residència legal a tots els efectes. Això seria bo que el

La llei introdueix un recurs que podem utilitzar per a la integració laboral dels menors fent una excepció del mecanisme general per a l'obtenció del permís de residència.

En el tema del retorn, el reglament no estableix cap límit temporal per prendre una decisió mentre que l'administrat està sotmès a tota mena de requisits.

S'hauria de procurar que no existís un vuit legal entre el moment de l'assumpció de la tutela i la consideració d'aquella situació com a residència legal a tots els efectes.

reglament ho deixés ben clar i en el text actual no ho aborda. Aquesta és una de les discussions urgents en aquests moments, perquè el reglament es resoldrà d'aquí a començaments de juliol, a molt estirar.

Com a possibles solucions per millorar la problemàtica dels menors immigrants, apunta:

1. Més rapidesa en la gestió de la documentació

«Al marge d'aquestes qüestions, continua havent-hi els temes que a mi, sincerament, em provoquen ja una certa angoixa i que tenen a veure amb tota la qüestió de la gestió de la documentació. Al final, el que acaba podrint les qüestions de la immigració és la lentitud i la ineficàcia amb què l'Administració General de l'Estat gestiona els papers. Sobre la qüestió dels àmbits competencials, en aquests moments aquí patim el fet que la responsabilitat del problema recau fonamentalment en l'Administració autonòmica, la qual no té capacitat d'incidir en el procés administratiu de la concessió de papers.»
(C. Campuzano)

2. Destinació de més recursos

«Els recursos que s'haurien d'incrementar per donar resposta a les polítiques migratòries avui no hi són, perquè en general tampoc s'ha volgut assumir que el fenomen migratori implica la generació de més recursos i de nous recursos. Quan, políticament, s'ha plantejat la necessitat que l'Estat assumeixi que això està portant un cost, l'Estat fins ara ha dissimulat i, per tant, dependrà de la voluntat política de les administracions locals o autonòmiques que s'hi posin més recursos. El que també tots hem de tenir molt clar és que si volem que en l'àmbit de la immigració les coses funcionin, si no hi ha diners per fer coses, quedarem absolutament superats i col·lapsats.» (C. Campuzano)

Finalment, pel que fa a l'atenció dels menors, comptem amb un menú molt ampli de mesures, que combina centres oberts, centres tancats, opcions de retorn, opcions d'autonomia, etc., amb la intenció de respondre a situacions que són molt diferenciades.

El que acaba podrint les qüestions de la immigració és la lentitud i la ineficàcia amb què l'Administració General de l'Estat gestiona els papers.

Però si no hi ha recursos reals perquè les administracions competents puguin assumir les seves responsabilitats, per molts canvis que es facin en les lleis, la realitat ens continuarà superant amb escreix.

1.3 Mohamed Khaldy. Delegat de la Fundació Hassan II¹ per la Zona Nord del Marroc

El representant de la Fundació Hassan II reprèn aquells punts de la seva exposició anterior que tenen una major implicació política. En primer lloc, assenyalava que la cooperació entre ambdós països ha d'anar acompanyada de la voluntat política real de cooperar a tots nivells.

«Por ejemplo, un agricultor marroquí puede invertir mucho dinero en su empresa y, de repente, encontrarse con su mercancía bloqueada o retrasada en los puertos de España, con lo cual tendrá que dejar su trabajo.» (M. Kaldy)

En segon lloc, reitera la necessitat de destinar pressupost a immigració i, sobretot, d'orientar-lo i gestionar-lo amb eficàcia.

Respecte a les tasques del Govern marroquí en matèria de menors, explica la recent creació de la Fundació Mohamed V (avi del rei actual) per la solidaritat i l'esforç que fa el Govern en matèria social. Hi destina un 47% del pressupost, xifra molt elevada si es té en compte la situació de crisi del país. Més concretament, en aquesta matèria, el Govern compta amb un departament per a la Protecció de la Família i del Menor. Paral·lelament, en la Comissió interministerial sobre immigració, el tema dels menors immigrants ha aparegut amb freqüència a l'ordre del dia.

Si no hi ha recursos, per molts canvis que es facin en les lleis, la realitat ens continuarà superant amb escreix.

1.4 Abdel-Adim El-Ghouaorta. Responsable del projecte de cooperació Barcelona-Tànger *Mirall*

Seria desitjable que les associacions espanyoles i els representants públics també fessin esforços per comprendre la problemàtica dels països d'origen.

Apunta com a prèvia l'interès que tenen les associacions marroquines per aprofundir i comprendre millor la problemàtica de la immigració infantil, però alhora destaca que seria desitjable que les associacions espanyoles i els representants públics també fessin esforços per comprendre la problemàtica dels països d'origen. Una manera de fer-ho, seria convocar un tipus de trobada similar a aquesta, a nivell local, en qualsevol ciutat del Marroc per conèixer bé la problemàtica, que és molt complexa i a vegades difícil de desentrellar. Per exemple, respecte a la proposta de col·locar educadors al port de Tànger per evitar que els nens marxin del territori, cal entendre que no és tan fàcil com això: en l'informe de les Nacions Unides amb data del 17/11/2000 sobre la problemàtica dels menors, a les pàgines 12 i 13 s'hi pot llegir que l'associació DARNA diu que quan les persones que treballen per ella havien intentat fer enquestes sobre les activitats dels nens del carrer i en particular de la zona portuària durant la nit, les autoritats s'havien mostrat reticents a deixar-les entrar al port. Irònicament, van ser els nens que buscaven un camió o un vaixell per anar a Europa els qui van mostrar als representants d'aquesta organització com introduir-se dins del recinte del port sense que els veiessin. Per tant, reprenent la idea del principi, insistir en què hi ha una necessitat real de conèixer correctament la problemàtica *in situ*.

Pel que fa a la idea exposada pel representant del Consolat² de Marroc a Barcelona respecte a què l'associació DARNA podria, en el futur, ocupar-se de les estructures estatals gestionades pel Ministeri de la Joventut i l'Esport, la considera errònia, ja que això correspon a l'Estat. Si l'Estat es desprèn de la seva

responsabilitat, les associacions no tenen perquè agafar-la. Les associacions existeixen per avançar, per ajudar, per aportar respostes adequades, però en cap cas poden assumir responsabilitats que són de l'administració. En la ponència sobre la perspectiva de DARNA a Tànger, A. Adim ha exposat extensament el paper d'aquesta associació i els termes de col·laboració que té amb l'administració. Aquí ens centrarem en la qüestió de la cooperació entre països, ja que podem afirmar que la manca d'un xarxa europea i marroquina provoca que el menor segueixi desemparat.

En diferents sessions de treball amb els companys de Barcelona, de París i de Marsella, ha quedat palès que, efectivament, la problemàtica és la constant mobilitat d'aquests menors i, ara per ara, no hi ha cap xarxa que tracti aquesta problemàtica. Ni tan sols quan el menor es desplaça entre regions d'un mateix país, hi ha la coordinació necessària entre les administracions. Sempre es comença de nou. És a partir d'aquesta necessitat de col·laboració que s'ha gestat el projecte Mirall entre l'associació DARNA, el Casal dels Infants del Raval, ADESCI i Cooperació. Durant un any s'han fet intercanvis per perfilar un projecte que, més que cercar finançament, el que pretén és l'intercanvi, "la transferència de tecnologia".

L'estructura del projecte és la següent:

- La primera estructura que es posarà en funcionament consisteix a ampliar l'oferta de formació que actualment DARNA ofereix als menors.
- La segona part del projecte és la mediació, com a pas previ al retorn del menor a casa seva. El retorn només pot tenir lloc si hi ha col·laboració entre l'associació, el nen i la família. D'altra banda, DARNA garantirà el contacte amb la família: per exemple, els educadors del Casal dels Infants del Raval permeten al noi que telefoni. Però, com sabem si realment ha parlat

La manca d'un xarxa europea i marroquina provoca que el menor segueixi desemparat.

El projecte Mirall més que cercar finançament el que pretén és l'intercanvi, "la transferència de tecnologia".

El projecte Mirall crearà una línia telefònica fixa, farà anar la família al local de DARNA a Tànger i des d'allà facilitarà la comunicació amb el menor que està a Barcelona.

amb la família? Cal comprovar que hi ha hagut un contacte amb la família i fer-ne el seguiment. La manera de fer-ho serà creant una línia fixa, fer venir la família al local de DARNA a Tànger i des d'allà facilitarà que hi hagi aquesta comunicació. O bé el mediador amb el mòbil va a veure a la família i es produeix la comunicació. Després, els educadors, els psicòlegs o els assistents socials hauran de fer l'acompanyament necessari. Són respostes que es poden crear ràpidament i poden aportar resultats efectius.

■ La tercera part del projecte són els intercanvis entre professionals, que són fonamentals a tots els nivells perquè no podem treballar autàrquicament. Hi ha diversos nivells d'intercanvi, des de les estades professionals, en les quals durant uns mesos un educador, assistent social o pedagog de Barcelona va a fer el seu treball a Tànger, i a la inversa, els i les professionals de Marroc es desplacen a Barcelona. També es contemplen jornades de formació, cursos i la supervisió dels projectes per part d'experts dels dos països. És important avaluar cada una d'aquestes actuacions en aquesta fase inicial per anar ajustant el projecte a mida que avanci.

A nivell més global, els programes de cooperació adquiriran més pes si Espanya s'obre cap als països mediterranis. Actualment està molt més orientada cap al nord i en l'acollida d'immigrants, molt més oberta a l'Amèrica Llatina. Malgrat tot, s'observa un interès creixent pel Magreb: hi ha moltes ONG espanyoles que comencen a instal·lar-s'hi (CODESPA, Medicus Mundi, etc.).

Cal tenir en compte que Tànger és una ciutat bastant especial pel que fa a l'urbanisme. És una regió, però també és un port, una ciutat econòmica, comercial, és una ciutat mitjana i molt fluctuant. La seva població es multiplica per dos a l'estiu, amb la presència de totes aquelles famílies emigrades que tor-

nen a passar-hi les vacances. També és un catalitzador de la immigració procedent d'altres petites ciutats marroquines. En definitiva, és una realitat social complexa i canviant que requereix actuacions socials ben planificades.

Un exemple és que, actualment, la situació dels menors que han comès delictes al Marroc ha desbordat totalment els recursos existents: hi ha tretze centres de protecció en el territori nacional, un dels quals es troba a Tànger. El drama és que aquests tretze centres de prevenció, gestionats conjuntament pel Ministeri de Justícia i el Ministeri de Joventut i d'Esports, van ser construïts al 1955 i des d'aleshores no hi ha hagut cap revisió del nombre de llits. Hi ha uns 1.500 llits en total, mentre que la població al Marroc en aquest temps s'ha triplicat, s'ha passat de 10 a 30 milions. Concretament a Tànger, per una població d'un milió d'habitants existeixen només dos casals de joves, mentre que la mitjana a Europa és un casal de joves per cada 30.000 habitants. Quan parlem de fer prevenció estem pensant en aquest tipus de recursos que contribueixen a què els joves no estiguin al carrer, i que ara per ara són del tot insuficients. Més dades: a Tànger, per una població d'un milió d'habitants, el 50% dels quals té menys de 20 anys, tenim un assistent social que treballa a mitja jornada. Amb aquests recursos, fer prevenció és molt difícil si no es compta amb la cooperació internacional. Una altra mancança important al Marroc és a nivell de justícia juvenil. A nivell de justícia, el sistema tampoc cobreix les necessitats, perquè pràcticament no hi ha jutges de menors i són els mateixos per als adults que per als infants, sense l'especialització necessària.

Tànger és una realitat social complexa i canviant que requereix actuacions socials ben planificades.

Tànger, amb un milió d'habitants i el 50% menors de 20 anys, té un assistent social que treballa a mitja jornada.

Pràcticament no hi ha jutges de menors i són els mateixos per als adults que per als infants, sense l'especialització necessària.

2. Aportacions de la resta de representants institucionals convidats

La segona part de la jornada institucional té l'estructura de debat obert. Els representants d'institucions i els càrrecs polítics que van ser-hi presents van tenir l'oportunitat de posicionar-se respecte al fenomen dels menors immigrants. Presentem aquestes intervencions separatament, i no en el conjunt d'una reflexió o debat, per respectar el discurs de cada un d'ells.

2.1 Anna Soler. Direcció General d'Atenció al Menor del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya

Malgrat que no podem parlar d'un fenomen nou perquè ja fa tres anys que som conscients del problema, ni de bon tros coneixem encara la realitat d'una nova població, d'uns nous nens que per la DGAM ha estat difícil de poder entendre i, d'alguna manera, ho seguirà sent.

Cal impulsar el retorn en aquelles situacions en què es fa insostenible la situació del nen aquí.

Òbviament, on cal anar és a eradicar el problema des de la prevenció, des de la convicció que no tan sols cal evitar aquesta sortida, sinó també impulsar el retorn en aquelles situacions en què es fa insostenible la situació del nen aquí. Des de la pràctica diària, som conscients que els nens passen per moments en els quals, pel fet de ser nens, viuen d'una manera molt trista l'allunyament de la seva família. I alhora som conscients que el projecte d'emigrar, l'impuls que els ha fet creuar l'Estret, és tan profund en la majoria dels casos, que difícilment acceptarien la possibilitat del retorn. Hi ha una qüestió d'honor que té a veure amb la responsabilitat adquirida amb la família que impedeix que el menor accepti altres plantejaments. Però no es pot oblidar que són nens i que cada vegada, desgraciadament, venen més petits.

La DGAM s'ha topat amb diverses dificultats per abordar el problema o, com diu la pròpia directora general, amb massa factors que han actuat desfavorablement:

- Els mitjans de comunicació han generat un estat d'opinió alarmista i han exercit una pressió que ha dificultat la llibertat d'actuació de la DGAM dins del marc que té estipulat.

- La manca de rapidesa de les administracions per adaptar-se. Cal seguir dialogant i compartint estratègies per abordar el problema. Certament, els ritmes no han estat els desitjables i ha pesat la dinàmica de les administracions, que indefectiblement tenen un engranatge determinat, no són ràpides i, malgrat fer grans esforços, no arriben a respondre amb l'agilitat que determinades problemàtiques socials requeririen. Segurament no s'ha arribat ni a mig camí de tot el que caldria fer però, si més no, s'ha pres consciència de l'existència d'una població que cal atendre. Aquesta població és molt més madura que la nostra i el nostre sistema –els nostres serveis, els nostres recursos– tampoc estava preparat per començar a treballar i a intervenir amb tota una nova població que, enlloc de ser madura als 16 anys, probablement ja ho és als 14. Gestionar tot aquest canvi, fins i tot en la pròpia intervenció educativa, es fa difícil.

- Els problemes dels educadors per adaptar-se a aquesta problemàtica, han posat de manifest que calia un reciclatge i una preparació professional que no es podia resoldre en poc temps.

- Les dificultats per treballar coordinats des de les administracions i des de les entitats, malgrat que des de la DGAM sempre hem tingut la convicció que calia sumar esforços i aplegar administracions respecte a un tema que ens genera molta incertesa. Potser s'han extremat massa les postures d'*això és meu i això és teu* o, fins i tot, hi ha hagut poca consciència

Certament, els ritmes no han estat els desitjables i ha pesat la dinàmica poc àgil de les administracions.

Els menors que arriben són molt més madurs que els nostres i el nostre sistema no estava preparat per intervenir-hi.

Pel que fa als educadors, calia un reciclatge i una preparació professional que no es podia resoldre en poc temps.

El marc legislatiu no s'adiu a les noves necessitats: no recull aquesta nova demanda del que podríem anomenar el desemparament social.

És en la dilació de temps durant la qual el consolat Marroquí fa els tràmits, que la DGAM pot no haver formulat la tutela.

que era un problema que anava creixent i que tenia un abast social terrible.

- El marc legislatiu no s'adiu a les noves necessitats, ja que descriu, a un nivell molt ampli, la protecció de caràcter assistencial, però no recull, precisament, aquesta nova demanda del que podríem anomenar el desemparament social.

Pel que fa a la tutela, A. Soler puntualitza que no veu necessari demanar cap mena de dictamen al Consell Consultiu de la Generalitat, tal com proposava el senyor Cots, ja que la DGAM és molt conscient que la tutela té caràcter automàtic i, per tant, quan apareix una situació de desemparament, han d'assumir-la d'una manera ràpida, i així és com es fa. Una altra cosa són les disfuncions que s'estan donant al voltant de l'execució de la tutela:

«A qualsevol noi que es trobi a Catalunya no acompanyat i que digui ser súbdit d'un altre país, el primer lloc on l'hem d'adreçar, amb independència de si cobrim totes les seves necessitats més bàsiques, és al seu consolat. És a partir del consolat que podem fer i fem les gestions que calen. I ha estat difícil fer-ho amb el Consolat del Marroc, també a causa de l'allau de demandes que havia d'atendre a tots nivells. Nosaltres ens emspavilat per fer totes aquelles gestions que ens calen en el país [mitjançant el consolat], però és en aquest temps –en aquesta dilació durant la qual es fan els tràmits–, que nosaltres podem no formular d'una manera explícita i formal la tutela. Però, en cap cas deixarem d'atendre al menor perquè estem obligats a fer-ho i perquè també, com diu la pròpia llei d'estrangeria, hem de donar aquesta assistència immediata.» (A. Soler)

De la mateixa manera que la llei regula l'assumpció de la tutela, també obliga a atorgar la guarda a algú i és aquí on hi ha un important problema. La guarda la tenim ràpidament atorgada: l'assumeix el director o directora del recurs al qual s'assigna al menor. Altra cosa és que, amb les dificultats que hi ha hagut amb aquests nois, sobretot quan han rebut-

jat d'estar interns en els recursos més tradicionals dels quals disposa la xarxa i han fugit, s'ha fet impossible materialitzar aquesta assumpció de la guarda per part d'una persona adulta responsable.

Per tant, insistim en què no es tracta de què l'Administració no estigui complint en l'assumpció de la tutela i, per tant, en el que li és competent i se li obliga, sinó que té dificultats per materialitzar-la mentre no tinguin nous recursos i serveis adequats a les noves circumstàncies.

Per acabar, dues idees bàsiques en el tractament d'aquest fenomen:

1. La prevenció en el país d'origen

«Com deia abans, cal conèixer molt més i cal anar preparant-nos per aquestes noves situacions que ens arriben. Però, d'una manera vital, estem plenament convençuts que tot passa per la prevenció i perquè es faci aquesta prevenció en el propi país.» (A. Soler)

2. El reagrupament familiar o retorn al país d'origen

«Em sembla que ningú d'aquesta taula pensa que sigui un món millor el que aquests nois tinguin aquí i, sobretot, per a aquells que ni tant sols tenen edat de treballar aquí. Com deia en un inici, a un nen se li fa molt difícil, per molt nivell de maduresa que tingui, elaborar els efectes d'una separació. Hem de pensar, per quan arriben aquí a una edat no laboral, altres mecanismes per anar treballant de manera educativa i rigorosa el retorn o el nivell de comunicació amb les seves famílies. I tot això passa, precisament, per anar treballant al voltant del reagrupament familiar amb independència de què després puguin tornar en millors condicions. Val a dir que ens falta, lògicament, molt de camí, però debats com aquest ens hi poden ajudar.» (A. Soler)

Les dificultats que hi ha hagut amb aquests nois han fet impossible materialitzar l'assumpció de la guarda.

Cal anar treballant al voltant del reagrupament familiar amb independència de què després puguin tornar en millors condicions.

2.2 Rodolfo Hoyuelos. Serveis Personals de l'Ajuntament de Barcelona

«Querría empezar por una precisión. Cuando hablamos de los niños como sujetos, a mí me gustaría recordar que desde la Administración el sujeto es doble: hay

un sujeto individual y un sujeto social. Antes de estar en este área, he estado siete años en Ciutat Vella y siempre decía que nuestros sujetos son los 97.000 habitantes de Ciutat Vella y el objeto de lo que hacemos es la convivencia social. Si se rompe la convivencia, los primeros que acaban perdiendo son los sujetos en una situación más vulnerable: los niños.» (R. Hoyuelos)

La primera reflexió que fa R. Hoyuelos es refereix al fet que actualment la llei dona més i millors sortides a aquells menors que han comès delictes, que als que senzillament són subjectes de protecció:

«Actualmente tiene mejor futuro un niño que sufra medidas de reforma, que un niño que dependa sólo de las medidas de protección.»

«Actualmente tiene mejor futuro un niño que sufra medidas de reforma, que un niño que dependa sólo de las medidas de protección, según están funcionando los dos sistemas en estos momentos. Si aplicamos la ley de responsabilidad penal del menor según está redactada ahora, y la ocasión socioeducativa que representa, es una suerte que haya cometido tres reincidencias y el fiscal o el juez ordenen su reinternamiento. Es una pena que el fiscal de menores ayer denunciara el colapso del servicio.» (R. Hoyuelos)

Una segona reflexió alerta respecte a aquells que, quasi màgicament, esperen que el problema desaparegui o deixi d'afectar-nos com si els fluxos migratoris es poguessin aturar. Fins i tot sembla que es parla de retorn en aquest sentit i no contemplant-lo com un dret del menor que en alguns casos pot ser-li favorable. En cap cas es pot esperar que la mesura del retorn ens resolgui el problema.

Actualment tenim el problema prou ben definit i dimensionat per poder començar a modificar el catàleg de serveis i de recursos de manera que s'ajusti a les noves necessitats:

«En este sentido, para nosotros hay problemas nuevos, como por ejemplo los niños que están tomando inhalantes en estos momentos. Hay alrededor de un 40% que están diagnosticados como que los usan prácticamente a diario. Pensamos que tiene que haber recursos nuevos para este problema nuevo, aunque hasta

ahora no estuviesen previstos. Esto nos lleva de nuevo al campo de la tutela, puesto que en el caso de grave deterioro físico o psíquico, quizás se podría acudir a la incapacitación para forzar la tutela incluso cuando el menor se niega.» (R. Hoyuelos)

La darrera aportació de R. Hoyuelos, en la línia de pensar estratègies que retinguin els menors als centres, fa referència a les garanties de documentació que se'ls haurien de donar: un noi hauria de saber que després d'haver estat tutelat per la DGAM té garanties de gaudir de tots els papers en regla i permisos corresponents un cop faci la majoria d'edat. Aquest podria ser un estímul molt eficaç.

2.3 Àlex Masllorens. Diputat al Parlament de Catalunya per Ciutadans pel Canvi

En primer lloc vull tornar al concepte d'«aquest nou problema», per dir que, en realitat, ja fa temps que existeix:

«Quan jo estava, fa 10 anys, al departament de migració de Càritas, ja rebia trucades de gent de centres, tant de menors com de justícia juvenil, que ens demanaven algunes qüestions de suport i de traduccions per entendre determinades qüestions culturals, etc. I si fa 10 anys que aquestes necessitats ja hi eren, vol dir que el problema no és tan nou i, probablement, el que ha passat és que s'ha incrementat, s'ha agreujat, s'ha aguditzat. A mi em sembla que sí que anem amb un cert retard.» (A. Masllorens)

Cal una política clara de menors però sense fer demagògies, perquè realment no és una qüestió fàcil i l'important és aprofitar aquest o qualsevol altre lloc de trobada per posar-nos d'acord i treballar d'una manera més comuna.

«Sí que hi ha una qüestió de fons important i és si tenim una política d'infants, una política de menors prou clara. Naturalment, en això, suposo que discreparíem si

En el caso de grave deterioro físico o psíquico, quizás se podría acudir a la incapacitación para forzar la tutela incluso cuando el menor se niega.

Un noi hauria de saber que després d'haver estat tutelat per la DGAM té garanties de gaudir de tots els papers en regla.

entréssim directament en un debat amb la directora general. Ella diu que porta més de tres anys al capdavant de la DGAM, però si veiem amb una certa perspectiva d'anys, a part del canvi de departament que s'ha anat produint més d'una vegada, també veurem canvis de directors generals, etc. Veiem que hi ha algunes lleis que no s'han desplegat, lleis que ja fa molts anys que estan aprovades i que no se n'ha fet els reglaments. Jo no sé si s'han de desplegar aquelles lleis o fer-ne d'altres, però el que seria important és saber quina és la política. Fa temps que sentim parlar de la nova política de menors, del nou model i suposo que això també es descriurà.»
(A. Masllorens)

Hi ha diferents problemes que destaca en referència a això:

La falta d'una política d'infància afecta la globalitat de nens i nenes a Catalunya, no només els menors immigrants.

- La falta d'una política d'infància afecta la globalitat de nens i nenes a Catalunya, no només els menors immigrants.

- El problema de les relacions entre administracions, i molt particularment de la Generalitat amb alguns consolats, no solament el del Marroc. No es tracta d'anar-se passant la pilota els uns als altres, sinó de treballar en comú partint d'una clarificació de la situació en la qual cadascú digui quin és el seu problema, quina és la possibilitat de col·laborar o no, etc.

- La falta de recursos. Encara que puguem dir que hi ha problemes legals, que segur que n'hi ha, i d'inadequació d'alguns textos, el problema rau sobretot en saber quines són les polítiques i quins són els recursos. Caldria valorar si hi ha suficients educadors o no, perquè la prevenció és molt important; quin tipus de política es fa a les escoles, en el cas dels que van a les escoles. Perquè podria passar que alguns dels que estan a l'escola avui, d'aquí a uns anys fossin menors del carrer. S'està donant per fet que només ho són els que no tenen família i això no està tan clar, perquè els centres de protecció també estan acollint nens i nenes nascuts aquí, fills de famílies

immigrades, que per diverses circumstàncies han viscut situacions de desemparament.

■ La poca contundència en l'assumpció de la tutela:

«Jo sé d'alguna entitat que ha tingut alguns d'aquests infants, encara irregulars, treballant perquè és el que ells volien; ha intentat gestionar els papers i ha intentat que hi hagués una tutela, perquè si haguessin tingut documentació, aparentment podrien haver fet un canvi important en la seva vida. No ha estat possible ni la tutela ni la documentació. Aquests nois s'han perdut i avui són alguns d'aquests nois del carrer. Per tant, penso que moltes vegades el que hem de fer és saber com aconseguir els papers, la tutela o el que sigui perquè ells són capaçs i tenen voluntat –no tots però sí molts–, de fer aquesta inserció.» (A. Masllorens)

A nivell de propostes, s'insisteix en què els recursos són claus per aconseguir la inserció. Sense recursos difícilment es podran fer polítiques. És evident que els recursos són escassos, però és responsabilitat de les administracions prioritzar i ser eficaços en la seva gestió garantint que aportin els objectius desitjats.

«Quasi sempre, no actuar encara és molt més car. O sigui, per actuar estem pendents dels recursos que tenim, però si deixem d'actuar amb recursos o sense, després hem de pagar molt més. Amb les presons, amb els centres de justícia juvenil, passa això. La prevenció seria molt més barata. El que passa és que ja tenim muntada l'estructura i comprenc que això costa molt treballar-ho d'una altra manera, amb mesures alternatives, etc.» (A. Masllorens)

2.4 Gemma Aubarell. Institut Català de la Mediterrània

L'aportació de l'Institut Català de la Mediterrània, atès que la seva competència no és la joventut i, per tant, tampoc el fenomen dels joves immigrants, girarà a l'entorn d'aquesta dimensió de cooperació amb el

Els centres de protecció també estan acollint nens i nenes nascuts aquí, fills de famílies immigrades, que per diverses circumstàncies han viscut situacions de desemparament.

Quasi sempre, no actuar encara és molt més car que actuar amb recursos o sense.

Marroc i de migració que des de l'ICEM es du a terme. Fruit de la seva experiència, suggereix algunes idees que podrien contribuir a millorar la situació dels menors immigrants:

Cal fer un esforç per avançar-se a l'opinió pública i per discernir entre els problemes reals i la percepció sovint alarmista de la gent.

L'ICEM ha hagut de respondre a la demanda de l'Institut de jutges que s'estan encarregant del tema dels menors.

De vegades, passem del global al local i no passem per allò bàsic que és la cooperació espanyola.

1. La sensibilització. Insistir en què l'alarma que ha creat aquest col·lectiu jove dins de l'àmbit de la immigració en general ha sigut tan gran, que fins i tot pot haver coaccionat les polítiques públiques. Les polítiques haurien de ser preventives i no únicament reactives davant de la pressió social. Cal fer un esforç per avançar-se a l'opinió pública i, en tot cas, per discernir entre els problemes objectivament reals i la percepció sovint alarmista de la gent. Per tant, un programa útil i interessant de fer seria treballar el tema dels joves i dels menors amb els mitjans de comunicació i aportar indicacions perquè en facin un tractament tan objectiu i tan poc sensacionalista com sigui possible.

2. La formació de professionals sobre temes relacionats amb la immigració. Darrerament l'ICEM ha hagut de respondre a la demanda de l'Institut de jutges que s'estan encarregant del tema dels menors.

«És interessant perquè són gent que també volen sortir d'aquesta dinàmica únicament administrativa. Ells coneixen el tema, com solucionar-ho administrativament, però ens estan demanant informació sobre la realitat d'aquests països, sobre com tractar aquests nens. Volen que els donem informació global. Per tant, jo crec que hi ha col·lectius que d'una manera administrativa estan treballant aquest tema, que tenen els elements, però que els falta un coneixement més aprofundit.» (G. Aubarell)

3. Abans de parlar de l'àmbit de cooperació Catalunya-Marroc, caldria establir un marc de col·laboració amb altres comunitats autònomes. De vegades, passem del global al local i no passem per allò bàsic que és la cooperació espanyola. Conèixer què fem tots.

4. Sabem que és una situació que s'està donant a

molts països d'Europa i que el contrast de les nostres actuacions i la realitat d'aquí amb altres experiències és interessant. En aquest sentit, l'ICEM està acabant de redactar l'informe d'una recerca que s'ha desenvolupat al llarg del 2001, conjuntament amb altres deu països europeus agrupats en un programa de la Unió Europea, per elaborar una graella d'indicadors del benestar del menor immigrant. S'ha fet un esforç per agafar deu països europeus molt diferents en el seu tractament dels menors i intentar buscar uns indicadors de benestar que fossin més o menys homologables. La primera conclusió que tenim és que, a nivell legislatiu i polític, no som tan diferents dels europeus i que allà tenen unes dificultats legals i administratives respecte a aquestes qüestions similars a les nostres, tot i portar molts més anys d'experiència. L'informe no se centra només en els menors, sinó en la joventut immigrant en general, i el problema dels menors i de la seguretat ha estat el més difícil d'abordar. S'ha parlat de tractaments, no només de l'accés a la nacionalitat, de reagrupament familiar, de l'educació...

5. La cooperació amb el Marroc i amb altres països de la Mediterrània. Certament, per part de l'Administració catalana en general i de l'Administració local, hi ha una carència de programes de cooperació amb el Mediterrani. En canvi, l'Amèrica Llatina constitueix un dels grans mercats de cooperació. Malgrat tot, amb el Marroc s'estan iniciant actuacions molt interessants. Des de l'ICEM s'intenta potenciar aquesta relació i fins i tot es procura mantenir el Marroc com a *partner* privilegiat. Per aprofundir aquesta relació, l'Institut ha fet un esforç per conèixer millor les xarxes i les entitats que treballen en els llocs d'origen de la immigració. Concretament s'està endegant un estudi sobre societat civil a la Zona Nord del Marroc que contempla també l'atenció als menors i a la joventut. Conèixer aquesta realitat permetrà tenir una xarxa de

A nivell legislatiu i polític, no som tan diferents dels europeus, que tenen unes dificultats legals i administratives similars a les nostres.

Certament hi ha una carència de programes de cooperació amb el Mediterrani.

L'ICEM fa un estudi sobre societat civil a la Zona Nord del Marroc que contempla també l'atenció als menors i a la joventut.

contacte per a col·laboracions posteriors a nivell més localitzat.

2.5 Mohamed Chaib. Associació sociocultural Ibn Batuta

En primer lloc insisteix en la necessitat d'incentivar la col·laboració entre Espanya i el Marroc i no solament pel que fa al tema dels menors, sinó en línies generals, ja que aquesta cooperació és absolutament necessària per moltes qüestions. Tots dos països haurien de ser capaços de poder solucionar totes aquelles divergències o diferències que puguin haver-hi entre l'un i l'altre.

«I encara més, penso que Catalunya, com a motor econòmic de la Mediterrània, té molt a dir en el Marroc.»
(M. Chaib)

L'Administració catalana ha signat un conveni de col·laboració amb el Marroc, però fins ara encara no està donant resultats visibles.

L'Administració catalana ha signat un conveni de col·laboració amb el Marroc, però fins ara encara no està donant uns fruits i uns resultats visibles. Com totes les coses, són processos lents que requereixen un temps. De la mateixa manera, l'Administració marroquina hauria de fer un major esforç en la prevenció.

Prevenció amb les famílies, amb les ONG que estan treballant allà amb els menors, prevenció al port i concretament al port de Tànger que és on veiem que cada dia hi ha un nombre creixent de menors que volen arribar-hi i que volen pujar a un camió sigui com sigui.

Respecte a la problemàtica actual dels menors que viuen a Catalunya, cal deixar clar que els que estan en un centre de protecció poden tenir les seves dificultats, però estan en el centre. No ens han de preocupar massa. El més greu són els que estan al carrer i és prioritari treballar amb aquests. S'ha de treballar de manera molt més estricta perquè el pitjor

que li pot passar al menor és que arribi a Catalunya i que caigui en mans de les màfies. Aleshores ja és molt difícil fer una tasca educativa amb ell. On cal ampliar més clarament els recursos és en el nombre d'educadors de carrer, per actuar justament abans que el menor caigui en mans de les màfies.

En segon lloc, s'han de fer tots els esforços perquè la inserció laboral sigui possible. Els menors tenen claríssim perquè vénen. Ells vénen per millorar la seva situació laboral i econòmica, la de la seva família, la seva situació personal. Quan arriben aquí i veuen que no poden treballar, apareix el veritable problema. Per descomptat que hi ha centres de la Generalitat i altres centres que estan fent cursos de formació, i aquest és el camí –la formació– per a una futura inserció laboral. Aquest és el camí perquè és la meta que ells s'han proposat.

Un altre punt conflictiu és el debat sobre la tutela, sobre com protegir un menor que no es deixa protegir:

«Crec que aquest és un dels punts que s'hauria de treballar més perquè podríem dir que l'Administració no pot anar en contra de la voluntat del menor de no quedar-se en un centre, però quan veus que cau en mans de les màfies et plantejes què és atemptar contra la voluntat del menor: deixar que es mori esnifant cola?, deixar-lo en mans de les màfies?,... Si aquesta tutela no es pot exercir de la manera que s'ha fet fins ara, hauríem de trobar una solució. El que no podem fer és deixar-los així en aquestes condicions en què estan al carrer. I aquí apello a totes les institucions, perquè penso que totes, en part, tenen una certa responsabilitat.» (M. Chaib)

També cal insistir en la qüestió dels mitjans de comunicació i la percepció social del problema. Ibn Batuta, com bé sabeu, ha treballat molt el tema de l'acolliment familiar, però és lògic que quan surt un programa com el que van fer a la TV3 amb imatges d'atracs en directe protagonitzats per menors immigrants, es carregui qualsevol projecte social.

S'han de fer tots els esforços perquè la inserció laboral sigui possible, ja que quan arriben aquí i veuen que no poden treballar, apareix el veritable problema.

Totes les famílies ens deien: «el menor que hem d'acollir és aquest que hem vist per televisió?»

El tema del retorn no és fàcil, i més quan els pares al país d'origen no veuen malament que el seu fill hagi marxat.

La solució passa per crear més recursos educatius i més centres, i no tant per mirar de fer repatriacions.

Totes les famílies ens deien el mateix: «el menor que hem d'acollir és aquest que hem vist per televisió?» És complicadíssim. Per tant, els mitjans de comunicació juguen un paper fonamental.

El retorn és una mesura difícil de portar a terme:

«La repatriació potser ha aixecat unes expectatives pel que fa a la possibilitat del retorn dels menors, però jo no m'ho crec. No m'ho crec perquè els menors han vingut amb unes expectatives i si els dius "ara has de tornar per formar-te allà", et dirà "forma'm aquí, no cal que hi torni allà". Per tant, el tema del retorn no el veig fàcil, i més quan els pares al país d'origen no veuen malament que el seu fill hagi marxat. És un tema difícil de tirar endavant perquè, com s'ha vist, les parts tampoc estan massa d'acord amb aquesta repatriació. Estic segur que el menor no acceptaria la repatriació i, al Marroc, sembla ser que tampoc. Per tant, no sabem perquè volem fer aquesta repatriació. Ho dic en el sentit de no insistir en qüestions que no tindran un resultat positiu a curt termini.» (M. Chaib)

La solució passa per crear més recursos educatius i més centres, i no tant per mirar de fer repatriacions. A més, si el noi es troba en unes condicions molt degradades a causa de la vida al carrer, és ben segur que la seva vida al Marroc tampoc té gaires expectatives. Caldrien més mesures de reinserció social i programes de desintoxicació que de centres de contenció.

«Estem parlant de centres de contenció i, la veritat, és una paraula molt forta. Per mi, potser per deformació professional, contenció vol dir sanitàriament aïllar alguna persona molt perillosa perquè afecta a les persones o a l'entorn. Per tant, traiem aquesta paraula tan lletja. Ho dic perquè nosaltres, com a farmacèutics, sí que la utilitzem molt: un laboratori de contenció ho és perquè treballem en productes molt perillosos que poden contaminar. Per tant, jo prefereixo més parlar de centres de reinserció social.» (M. Chaib)

2.6 Sr. Zacarias. Consolat General del Marroc a Barcelona

Comença la seva intervenció queixant-se de la desinformació que hi ha respecte a aquest tema i, sobretot, del ball de xifres existents. Per exemple, fa poques setmanes la DGAM parlava de 100 menors al carrer i l'Ajuntament de Barcelona feia referència a 60. Voldria saber, també quantitativament, quants d'aquests menors han fracassat en els seus programes formatius i d'inserció social, per poder planificar millor les possibles actuacions des del consolat.

Com a punt feble en les actuacions, destaca l'existència d'un marc jurídic inadequat:

«Es un marco jurídico que trata a los menores españoles en general, pero que no responde a esta demanda específica de menores de origen extranjero que llegan sobretodo desde Marruecos. Esto dificulta las soluciones con éxito en la intervención socioeducativa de estos menores, principalmente porque no responde a una pregunta primordial: ¿Cómo podemos retener a estos menores en centros de acogida? El representante del Ayuntamiento de Barcelona ha hablado de un menor que ha sido ingresado 27 veces en un centro de menores. Yo puedo decir que existen más. Conozco el caso de un menor que fue ingresado 40 veces en un plazo de 5 ó 6 meses. Pero no hay que hacer un balance tan negativo. Hay experiencias que han dado mucho fruto y son muy interesantes. La experiencia de SAAEMI de la Fundación Mercè Fontanilles creo que es un buen punto de partida para resolver algunos aspectos de este problema.» (M. Zacarias)

La regularització dels papers és un segon aspecte problemàtic, ja que la Delegació del Govern no reserva cap tracte especial en la sol·licitud de regularització d'aquests menors. Els segueixen demanant una enorme quantitat de papers i, fins i tot, alguns que és impossible d'aconseguir (com els que han de ser complimentats pel pare del menor).

La desinformació i el ball de xifres que hi ha respecte a aquest tema dificulten la planificació de les actuacions.

La regularització dels papers és un segon aspecte problemàtic, ja que la Delegació del Govern no reserva cap tracte especial en la sol·licitud de regularització d'aquests menors.

Cal destacar l'esforç de la Generalitat a l'hora de contractar educadors d'origen magribí.

En tercer lloc, la manca d'educadors, que ja s'ha assenyalat repetidament, no només a la ciutat de Barcelona sinó també a Girona o a Lleida, on hi comença a haver menors al carrer. Si que cal destacar l'esforç de la Generalitat a l'hora de contractar educadors d'origen magribí per resoldre les dificultats comunicatives, però encara són insuficients. Un paper fonamental dels educadors és fer entendre als nois que per viure en aquesta societat han de passar per tots els requisits de formació que els donen els centres, han de comprendre que en aquest entorn tot això és primordial. Només si ho entenen, es carregaran de la paciència necessària per esperar els papers i l'oportunitat de treballar legalment.

Pel que fa a la postura del Govern marroquí respecte a la repatriació dels menors, diu el següent:

«Quiero aclarar la posición del Gobierno marroquí sobre la readmisión de los menores, porque la Sra. Directora General ha dicho que Marruecos ha aceptado, en principio, la readmisión. No hay un acuerdo definitivo con Marruecos en este asunto. El Estado marroquí ha aceptado discutir sobre este tema, pero esto no significa que estos chicos vayan a ser repatriados a Marruecos. Además, hay diferentes problemas para llevarlo a la práctica si se llegara a un acuerdo. En el Consulado hemos empezado a identificar a estos menores, pero algunos de los que han sido presentados en la lista no están localizables en Barcelona. Entonces, ¿cómo podemos repatriar a estos menores que no existen, que no existen en ningún centro? La Generalitat tiene que buscarlos en las calles y después repatriarlos. El segundo problema es que no hemos pensado en los medios necesarios que precisaría Marruecos para acoger a estos menores. Porque el problema es encontrar un sitio para estos menores después de repatriarlos. ¿Quién se va a encargar de acoger a estos menores? ¿Quién dice que estos menores no van a intentar cruzar el Estrecho otra vez? En el Consulado tenemos experiencia de haber repatriado a menores que sufren enfermedades o trastornos mentales o han sido víctimas de agresiones en las calles y después han regresado a España. Y algunos lo han hecho

En el Consulado tenemos experiencia de haber repatriado a menores que después han regresado a España. Algunos lo han hecho tres o cuatro veces.

tres o cuatro veces. Entonces, esta propuesta de la readmisión de los menores no está tan clara oficialmente por parte de Marruecos.» (M. Zacarías)

Com a propostes, destacaria:

- El paper de les ONG al Marroc en la qüestió de la prevenció, ja que no tot ha de recaure en el Ministeri de Justícia marroquí.
- Portar educadors d'origen marroquí a treballar en institucions catalanes per resoldre les dificultats de comunicació.
- Agilitar la regularització administrativa i el permís de treball d'aquests nois per evitar que marxïn dels centres i facilitar la inserció. Si no és així, es genera un cercle viciós en el qual el noi se sent decebut perquè no pot complir el projecte que va fer que marxés del Marroc i, fins i tot, sent que traeix la seva família perquè no els està enviant diners.

2.7 Abdeuahed Azibou. Centre de Salvaguarda de Menors de Tànger

El Centre de Salvaguarda de menors de Tànger depèn del Ministeri de Joventut i d'Esports. Aquest ministeri s'ocupa dels infants en general i, més concretament, dels infants en situació difícil. El Centre de Salvaguarda rep els nens delinqüents, però els centres com aquest depenen del Ministeri de Joventut i d'Esports i no del Ministeri de Justícia. Malgrat que són els jutges els qui envien els nens als centres, és el Ministeri de la Joventut qui gestiona aquests centres a tot nivell.

L'actuació del Centre de Salvaguarda té dos eixos principals:

- El treball d'observació orientada del jove, en el qual els educadors del centre tenen una experiència i un bagatge molt important, i podrien aportar anàlisis molt ben fetes sobre la qüestió dels menors de carrer.

Els educadors del Centre de Salvaguarda tenen molta experiència en l'observació i podrien aportar anàlisis molt ben fetes sobre la qüestió dels menors de carrer.

- El que s'anomena treball de reeducació o rehabilitació, que té com a objectiu assegurar i garantir el desenvolupament pedagògic del nen.

Una gran part dels nens que estan aquí a Barcelona o a Sevilla o a Algesires ja han passat pels centres de salvaguarda de la infància al Marroc.

Al llarg de la jornada s'ha diferenciat entre les tipologies diferents de nens i cal saber també que una gran part dels nens que estan aquí a Barcelona o a Sevilla o a Algesires, ja han passat pels centres de salvaguarda de la infància. Ja han tingut l'experiència a la institució i la institució ja ha fet una bona tasca de presa de contacte i de comprensió de la seva problemàtica que caldria aprofitar.

No podrem resoldre el problema o arribar a una conclusió prou profunda d'aquesta problemàtica si no ens basem en dades científiques ben clares i ben precises. Jo hem centraria en dos problemes:

1. Durant el dia d'ahir i d'avui hem constatat que la majoria de les informacions que hem sentit a dir es basava, sobretot, en dades que no són científiques. Es basen en l'observació no orientada, és a dir, en l'observació normal quan l'educador està al carrer o a un centre. Estan basades en un comportament qualsevol del nen o bé en estadístiques que no són correctes. Ahir vam sentir parlar d'estadístiques contradictòries: uns parlaven de milers de nens immigrants aquí a Barcelona, d'altres diuen que només n'hi ha vint, d'altres que n'hi ha quaranta. No són estadístiques concretes i precises.

És urgent fer estudis científics sobre aquesta problemàtica amb l'objectiu d'arribar a conclusions per crear projectes d'acció més ben fonamentats.

2. També es basen en emissions mediàtiques, és a dir, en programes dels mitjans de comunicació d'aquí Espanya, o bé en informes que també són incomplets i en jornades de reflexió que s'organitzen aquí o al Marroc. Per tant, aquesta és una qüestió important a resoldre.

És urgent fer estudis científics sobre aquesta problemàtica amb l'objectiu d'arribar a conclusions per crear projectes d'acció més ben fonamentats.

També cal reconèixer que, actualment, al Marroc hi ha un nou ambient que permet que els projectes socials puguin tenir més èxit. Hi ha un nou rei que ha donat molta importància al sector social i sobretot a la infància en general i a la infància en situacions difícils. Han aparegut noves entitats, com l'associació DARNA i altres associacions. També, en els darrers tres mesos, hi ha hagut diferents seminaris i col·loquis al Marroc en els quals han participat diferents actors de gran responsabilitat i això abans no era possible. Per exemple, fa quinze dies vam assistir a un col·loqui en el qual va participar el ministre de justícia, el de joventut i esports, el de drets humans, la consellera de Sa Majestat el Rei i el ministre encarregat de les relacions amb el Parlament. Això són senyals importants que hem d'aprofitar, essent concrets i parlant en propietat.

Cal reconèixer que, actualment, al Marroc hi ha un nou ambient que permet que els projectes socials puguin tenir més èxit.

4. CONCLUSIONS

En les paraules de cloenda, Jordi Porta, director de la Fundació Jaume Bofill, recorda el fet que les jornades han estat convocades amb un objectiu clarament operatiu i que el repte, a partir d'aquestes conclusions, és el de ser capaços, entre tots els presents, d'aplicar-les i fer-les realitat: «Un cop organitzada una reunió d'aquest tipus, que ha tingut certes dificultats per aplegar totes les parts en una taula, el problema és com establir diversos nivells de cooperació i concloure amb decisions operatives per al futur. Aquí s'ha distingit que s'haurien d'impulsar iniciatives d'àmbit estatal, iniciatives d'àmbit europeu, iniciatives d'àmbit de Catalunya, iniciatives d'àmbit local (entre municipis) i després iniciatives d'àmbit associatiu. La pregunta és com pot articular-se tot això en aquests moments, però la qüestió és buscar possibles solucions. Després, a l'hora de fer les propostes, s'hauria d'intentar veure quines podrien ser operatives. Perquè quedar-se amb les discussions que estan sobre la taula ja és útil, i això que es posi en comú ja té certa virtut. Ara bé, hem de fer l'esforç de no quedar-nos aquí».

Per tant, més enllà de l'espai de diàleg que ha permès als professionals que treballen diàriament amb els menors arribar a un consens en relació a la qüestió del retorn, i dels debats que han posat sobre la taula els arguments de les diferents institucions, hi ha el compromís de traduir aquests acords en compromisos aptes per ser duts a la pràctica a curt termini.

Així, en la darrera sessió de treball, es va animar els representants polítics i els responsables les institucions a concretar les seves postures i a arribar a uns acords que fossin operatius. La Fundació Jaume Bofill, per la seva banda, es va comprometre a fer tot

Un cop organitzada una reunió d'aquest tipus, que ha tingut certes dificultats per aplegar totes les parts en una taula, el problema és concloure amb decisions operatives per al futur.

Hi ha el compromís de traduir aquests acords en compromisos aptes per ser duts a la pràctica a curt termini.

allò que estigués a les seves mans perquè aquests acords es portessin a la pràctica i fer-ne un seguiment posterior.

Per aquest motiu, el mes d'octubre del 2001 es va fer una tramesa amb les conclusions de la reflexió, els debats de la trobada i els acords i compromisos als quals es va arribar. Els reproduïm a continuació tal com van ser formulats sense haver tingut ocasió encara de fer el balanç de la seva aplicació:

Conclusions de les jornades

1. Investigar i estudiar el fenomen dels menors immigrants no acompanyats, tant al país d'origen com al país d'acollida

Els participants van insistir molt en aquest punt. Tant des de les institucions marroquines, com des de les catalanes. Per això la Fundació Jaume Bofill, en coherència amb aquesta demanda generalitzada, es va comprometre a seguir impulsant investigacions i estudis sobre el tema³.

2. Impulsar polítiques de prevenció, tant al país d'origen com al país d'acollida

Tots els assistents a les jornades van remarcar la importància de la prevenció, però destinada a protegir el menor i no a protegir la nostra societat. Per això es va instar a fer prevenció en el país d'origen mitjançant programes concrets en barris específics de Tànger i de Casablanca, d'on prové la majoria dels menors. La prevenció a fer des de Catalunya consisteix a explicar la realitat dels menors a la seva família i a ajudar-los a comprendre el risc de la situació tan deteriorada que viuen els seus fills. La detecció ràpida dels nouvinguts a les nostres ciutats és també una de les millors accions preventives que es pot fer.

La Fundació Jaume Bofill es va comprometre a seguir impulsant investigacions i estudis sobre el tema.

La detecció ràpida dels nouvinguts a les nostres ciutats és una de les millors accions preventives que es pot fer.

■ 3. Potenciar mesures que afavoreixin la inserció dels menors a Catalunya

Un altre punt de consens va ser que, com que el problema és a la nostra comunitat, l'esforç principal per pal·liar-lo cal fer-lo des d'aquí, sense oblidar, però, la prevenció. Això implica potenciar mesures que afavoreixin la inserció dels menors a Catalunya. El ventall de mesures de protecció destinades a la inserció social disponibles a Catalunya és ampli, però s'estan infrutilitzant. Per aquest motiu, el sistema d'atenció es troba saturat. Caldria diversificar les mesures impulsant, per exemple, l'acolliment familiar. Una altra proposta anava en la línia de recuperar la gran tradició catalana dels educadors de carrer i dels centres d'educació intensiva. Finalment, tots els assistents van coincidir en l'aplicabilitat de mesures de formació i d'inserció laboral per als menors d'entre 16 i 18 anys, tenint en compte que aquests recursos s'aproximen molt més als objectius primordials del seu projecte migratori.

El ventall de mesures de protecció destinades a la inserció social disponibles a Catalunya és ampli, però s'estan infrutilitzant.

4. La mesura del retorn només s'hauria de contemplar com una mesura més dins de l'ampli ventall de possibilitats, i no com una solució al problema

El retorn només s'ha de portar a terme com a mesura educativa, amb un projecte educatiu al darrere (retorn terapèutic) i en funció de la seva condició de menors. Mai com a mesura jurídica (denegació d'entrada, retorn, repatriació o expulsió) en funció de la seva condició d'estranger, o bé com a solució per un sistema d'atenció saturat i desbordat. Tanmateix, els participants van valorar de forma positiva el retorn voluntari dels menors que pertanyen al grup que hem anomenat *grup accidental*, ja que aquests compten amb famílies amb disponibilitat per fer-se'n càrrec. En cap cas s'acceptaria el retorn, ni tan sols voluntari, d'aquells menors que estan molt deteriorats a

El retorn no es pot aplicar com a mesura jurídica en funció de la condició d'estranger del menor o bé com a solució per un sistema d'atenció desbordat.

L'experiència ha demostrat que si es repatrien els menors més deteriorats tornen a venir encara més malmesos i amb més desconfiança envers el sistema d'atenció.

Catalunya, perquè l'experiència ha demostrat que aquests tornen a venir encara més malmesos i amb més desconfiança envers el sistema d'atenció. També es va considerar important la creació de la figura d'un representant del menor per fer de mediador amb l'Administració, en el cas que es valori el retorn.

D'altra banda, els representants de les institucions marroquines van deixar clar que les seves institucions de menors no es poden fer càrrec dels menors retornats perquè aquestes institucions són escasses (només 15 centres en tot el país) i només estan pensades per a menors que han comès algun delictes. Per això va quedar clar que, a menys que s'arribi a acords de cooperació amb el Govern marroquí, el retorn només podrà ser portat a terme quan sigui un retorn amb la família. La família s'haurà de preparar amb totes les garanties possibles. Per això, es proposava la cooperació entre entitats –p.ex. el Casal del Infants del Raval amb DARNA i Jeunes Errants amb BAYTI–, però també es considerava adient una cooperació més àmplia entre administracions locals, autonòmiques, estatals i europees. Es va suggerir la necessitat de crear xarxes de col·laboració intraeuropea.

5. Millorar la coordinació entre les administracions locals i autonòmiques

La Generalitat hauria de buscar mecanismes per una coordinació estatal i europea, amb l'objectiu d'elaborar una política clara i més valenta en relació als menors.

Va haver-hi acord general pel que fa a la necessitat de convocar una altra taula interinstitucional partint del fet que, en aquests anys, hi ha hagut una certa dificultat per coordinar-se i treballar conjuntament diverses administracions i entitats. Conscients de la dificultat i de la lentitud dels possibles acords polítics estatals i internacionals, es va proposar d'impulsar acords bilaterals entre institucions privades, municipis i regions. Es van posar a debat altres acords bilaterals portats a terme a Espanya, com per exemple, els que hi va haver en matèria d'adopció internacional.

També es va acceptar que la Generalitat, que té la responsabilitat última en matèria de menors, hauria de buscar mecanismes i estratègies per aconseguir una coordinació a nivell estatal i europeu, amb l'objectiu d'elaborar una política clara i més valenta en relació als menors.

6. Cal fomentar la cooperació i la coordinació amb les institucions i el Govern marroquins

Aquesta cooperació s'hauria de concretar tant com sigui possible perquè esdevingui operativa. Des del Govern de Catalunya, ja s'han fet esforços per fer possible aquest apropament, malgrat que no s'han obtingut els fruits desitjats. De fet, s'han firmat convenis que no s'han dut a la pràctica amb una associació (BAYTI) que treballa amb menors de carrer a Casablanca. En l'actualitat, aquesta cooperació també s'està intentant impulsar amb el Govern marroquí. No obstant, hi ha la preocupació entre els professionals que treballen amb els menors que aquesta cooperació només s'estigui impulsant amb l'objectiu d'afavorir el retorn dels menors, i no per aprofundir en el coneixement dels menors i de les seves respectives famílies, i així millorar la tasca d'inserció dels menors a Catalunya.

7. Cal incrementar els recursos destinats a l'atenció dels menors

La Generalitat hauria de considerar el fenomen dels menors com una prioritat política i pressupostària, i augmentar l'assignació de recursos per fer front al problema amb els mitjans adequats. De forma similar, s'haurien d'incrementar els recursos destinats al tema de la immigració en general, a fi d'afavorir la integració d'aquests col·lectius. S'accentua també el fet que no només hi ha un problema de manca de recursos, sinó d'eficiència en la seva gestió.

Hi ha la preocupació que la cooperació amb ONG marroquines només s'impulsi per afavorir el retorn i no per aprofundir en el coneixement dels menors i de les seves famílies, i així millorar la tasca d'inserció dels menors a Catalunya.

No només hi ha un problema de manca de recursos, sinó d'eficiència en la seva gestió.

8. Garantir que les mesures legislatives s'impulsin en defensa de l'interès superior del menor

Les mesures legislatives no s'han de promoure per intentar solucionar els problemes que els menors immigrants no acompanyats plantegen a l'Administració. Hi ha la sensació que els canvis legislatius s'han impulsat per respondre a l'angoixa de l'Administració davant del problema (per exemple, en la determinació de l'edat, en la qüestió del retorn o del reagrupament familiar, en la demanda que es creï un registre de dades sobre menors i en mesures d'ordre públic). Les reformes legals, o simplement administratives, haurien d'anar encaminades, a agilitar la gestió de la documentació dels menors, o bé a destinar més recursos per diversificar, adaptar i ampliar les mesures en base als interessos dels menors. També es va esmentar la necessitat de buscar solucions per a les disfuncions que es deriven de l'assumpció immediata de tutela, ja que la llei es clara en aquest tema.

Les reformes legals, o simplement administratives, haurien d'anar encaminades a agilitar la gestió de la documentació dels menors.

Acords o compromisos operatius adquirits

El retorn serà només aplicable en aquells casos en què es respecti la voluntat del menor de tornar amb la família.

1. Es treballarà per millorar la inserció d'aquests menors a Catalunya. Per tant, el retorn serà només una mesura puntual i en casos molts concrets, tenint sempre en compte l'interès superior del menor. És a dir, només serà aplicable en aquells casos en què es respecti la voluntat del menor de tornar amb la família i que es comprovi la seva capacitat d'acollida.

2. Es vetllarà perquè millori la coordinació entre les institucions i les entitats catalanes. Un primer pas seria convocar de nou la taula interinstitucional que es va crear el 9 de març de 1999 i que no ha tornat a reunir-se.

3. S'impulsarà la utilització de programes europeus per a la cooperació en el tema de menors (p.ex. MEDA), o bé de programes espanyols (p.ex. GRECO),

així com l'optimització dels ja existents (p.ex. la xarxa CONRED).

4. S'instarà a la Generalitat de Catalunya perquè augmenti els recursos econòmics destinats a l'atenció d'aquests menors, ja que la saturació dels serveis és avui la causa principal de les disfuncions del sistema.

5. S'intentarà influir sobre els mitjans de comunicació perquè substitueixin els seus missatges alarmistes pel missatge que l'Administració ha d'atendre els col·lectius amb necessitats, sigui quina sigui la seva procedència.

6. Es crearà una xarxa d'entitats per intercanviar informació amb les regions europees més properes i amb la resta de comunitats autònomes, sempre garantint la privacitat de les dades dels menors.

7. S'aprofitarà el conveni que van signar l'Institut Català de la Mediterrània i la Zona Nord del Marroc com a marc de col·laboració idoni per a programes de cooperació, d'estudi de la realitat, de mediació amb les famílies i d'intercanvi de professionals.

8. Es crearà un equip de juristes especialitzats en la qüestió dels menors, per treballar en quatre temes concrets: la repatriació, la tutela, la incapacitació i l'internament voluntari.

9. Es demanarà al Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya que dictamini sobre la qüestió de l'exercici de la tutela per part de la DGAM, ja que se segueixen detectant incompliments.

10. Es demanarà al Síndic de Greuges que estigui especialment vigilant en relació a possibles repatriacions de menors i la manera com es facin.

Es demanarà al Síndic de Greuges que estigui especialment vigilant en relació a possibles repatriacions de menors i la manera com es facin.

ANNEX. LLISTA DE PERSONES ASSISTENTS

Jornada tècnica

Mr. Abdeluahed Azibou	Director del Centre de Protection et Sauvegarde des Mineurs de Tànger.
Sra. Elena Arce	Jurista (Còrdova).
Sra. Rahma Bachir	Programa Marhàba del Casal dels Infants del Raval.
Sr. Dris Boussief	Cooperació (Tetuan).
Sra. Àngels Cardona	Programa Sense Sostre de Càritas.
Sra. Marta Casas	Associació Sociocultural Ibn Batuta.
Sr. Christophe Charras	ADESCI (Associació de Desenvolupament Sociocultural dels immigrants).
Sra. Teresa Climent	Fundació Jaume Bofill.
Sra. Marta Comas	Organització. Fundació Jaume Bofill.
Sra. Montserrat Cusó	Sindicatura de Greuges.
Sr. Abdel-Adim El-Ghouaorta	President de l'associació DARNA (Tànger).
Sr. Salvador Font	Cap de l'Àrea de cooperació. Institut Català de la Mediterrània.
Sr. Joan Francesc	Pla Interdepartamental per a majors 18 anys.
Sr. Vicenç Galea	Plataforma Ciutadana en Defensa dels Menors Immigrats Desemparats.
Sra. Anna Garcia	Creu Roja.
Sr. Mohammed Khaldi	Delegat de la Zona Nord Marroc. Fundació Hassan II.
Sr. Ianne Kinda	Jeunes Errants (Marsella).
Sra. Assun Llenas	Cap d'Estudis d'Educació Social. Universitat de Barcelona.
Sra. Encarnació Martínez	Fundació Pere Tarrés. Programa CONRED.
Sra. Maite Mauricio	Centre d'Estada Limitada Al-Qàntara.
Sra. Elisabet Montserrat	Fons Català de Cooperació.
Sr. David Moya	Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona, Institut de Dret Públic.
Sr. Ismael Palacín	Organització. Casal dels Infants del Raval.
Sra. Anna M. Pavón	Associació Valenciana d'Ajuda al Refugiat.
Sra. Violeta Quiroga	Organització.
Sra. Irma Rognoni	Fundació FICAT, estudis jurídics.
Sra. Isabel Sánchez	Àrea de Benestar Social. Ajuntament de Barcelona.
Sr. J. Anton Zarzero	Subdirector del centre de justícia juvenil Til·lers.

Jornada institucional

Sra. Elena Arce	Jurista (Còrdova).
Sra. Gemma Aubarell	Cap de l'Àrea de migracions. Institut Català de la Mediterrània.

Sr. Abdeluahed Azibou	Director del Centre de Protection et Sauvegarde des Mineurs de Tànger.
Sr. Carles Campuzano	Diputat al Congrés per Convergència i Unió.
Sr. Mohamed Chaib	President de l'associació Ibn Batuta. Barcelona.
Sra. Teresa Climent	Fundació Jaume Bofill.
Sra. Marta Comas	Organització. Fundació Jaume Bofill.
Sr. Jordi Cots	Adjunt del Síndic de Greuges per a la Infància.
Sr. Abdel-Adim El-Ghouaorta	President de l'associació DARNA (Tànger).
Sr. Rodolfo Hoyuelos	Cap d'Atenció Primària, Serveis Personals. Ajuntament de Barcelona.
Sr. Mohammed Khaldi	Delegat Zona Nord Marroc. Fundació Hassan II.
Sr. Ianne Kinda	Jeunes Errants (Marsella).
Sr. Àlex Masllorens	Diputat al Parlament de Catalunya per Ciutadans pel Canvi.
Sr. Ismael Palacín	Organització. Casal dels Infants del Raval.
Sra. Anna M. Pavón	Associació Valenciana d'Ajuda al Refugiat.
Sr. Jordi Porta	Director de la Fundació Jaume Bofill.
Sr. Joan Pere Queralt	Cap del servei d'urgències de la DGAM. Generalitat de Catalunya.
Sra. Violeta Quiroga	Organització.
Sra. Judit Sartorio	Advocada. Sindicatura de Greuges per a la Infància.
Sra. Anna Solé	Directora general de la DGAM. Generalitat de Catalunya
Sr. Zacarias	Vicecònsol d'afers socials. Consolat General del Marroc a Barcelona.

NOTES

1. Reproduïm aquí només algunes parts de la ponència, per no repetir els continguts que el Sr. Khaldi va abordar en la seva intervenció en la jornada tècnica.

2. Respon a una intervenció del representant del consolat general del Marroc a Barcelona (apartat 2.6), respecte a la titularitat dels centres.

3. De fet, quan apareix aquesta publicació, ja s'ha difós el número 23 de la col·lecció Finestra Oberta, *Menors i joves de carrer: visió sociojurídica*, un estudi de la Fundació FICAT coordinat per Irma Rognoni. I també s'ha signat un conveni amb FICAT per a la realització de la segona part de l'estudi.

COL·LECCIÓ FINESTRA OBERTA

1. Collectiu Ronda RCCL. *Immigració i estrangeria: l'estat de la qüestió*. 99 pp. Març 1998.
2. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (1/3)*. 56 pp. Maig 1998.
3. Fundació CIREM. Jaume Funes (coord.), Quim Casals, Oriol Homs, Xavier Martínez, Ferran Miquel, Neus Roca i Jaume Trilla. *Proposta de mesures davant la desigualtat d'èxit a l'ESO*. 88 pp. Juny 1998.
4. Salvador Cardús amb la col·laboració de Lluís Tolosa. *La premsa diària a les Illes Balears, el País Valencià i Catalunya (1976-1996)*. 122 pp. Març 1998.
5. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (2/3)*. 75 pp. Octubre 1998.
6. Oriol Alsina i Roger Sunyer. *Informe sobre la Banca ètica a Europa*. 74 pp. Novembre 1998.
7. M. José Montón i Montse Solerdecoll. *Experiències socioeducatives amb adolescents nouvinguts*. 46 pp. Febrer 1999.
8. Carme Mayol i Eugènia Salvador. *Materials de lectura fàcil*. 85 pp. Març 1999.
9. Francesc Deó, Marisa Abad, Encarna Larrey i Francesc Notó. *Un dia en la vida d'un nen. Un dia en la nostra vida*. 77 pp. (Quadern del professor) i 105 pp. (Quadern de l'alumne). Febrer 1999.
10. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (3)*. 67 pp. Maig 1999.
11. Marta Casas i Núria Casas en col·laboració amb Cristina Cerdà, Anna Montells i David Picó. *Projecte d'educació musical de La Lluna Blava*. 121 pp. Novembre 1999.
12. Grup d'Estudis sobre els Drets dels Immigrants de la Universitat de Barcelona. *Les proposicions de reforma de la Llei d'estrangeria*. 77 pp. Setembre 1999.
13. Jaume Funes i Fina Rifà (coord.). *Adolescents i dificultats socials a l'escola*. 98 pp. Febrer 2000.

14. Laura Giménez i Laia Pineda. *La recerca social en l'administració local: una via d'aprofundiment de la democràcia*. 72 pp. Març 2000.
15. Moisès Amorós, Ferran Camps i Xavier Pastor. *Mediació comunitària i gestió alternativa de conflictes a Catalunya. Una guia per a la governabilitat*. 91 pp. Abril 2000.
16. Miquel Casanovas i Alfons Formariz. *Educació de persones adultes i immigració extracomunitària*. 62 pp. Maig 2000.
17. ECOCONCERN. Robert González (coord.). *Processos participatius en la gestió d'espais naturals*. 94 pp. Juny 2000.
18. Ana Escobar, Coro Luengo i M. José Pérez. *Aula d'acollida per a alumnes nouvinguts de l'IES Ramon de la Torre*. 92 pp. Desembre 2000.
19. Marta Comas (coord.). *L'atenció als menors immigrants no acompanyats a Catalunya. Anàlisi de la realitat i propostes d'actuació*. 210 pp. Gener 2001.
20. Marta Comas i Jaume Funes. *Educadores i educadors de carrer: de l'opció ideològica a l'opció tecnicometodològica*. 107 pp. Gener 2001.
21. Equip d'Anàlisi Política de la UAB i Fundació Jaume Bofill. *Informe sobre la consulta ciutadana per a la revisió del Pla General d'Ordenació Urbanística de Cardedeu*. 110 pp. Febrer 2001.
22. Antoni Segura (coord.), Pilar Comes, Santiago Cucurella, Andreu Mayayo i Francesc Roca. *Els llibres d'història, l'ensenyament de la història i altres històries*. 125 pp. Juliol 2001.
23. Fundació FICAT. Irma Rognoni (coord.). *Menors del carrer: visió sociojurídica*. 139 pp. Novembre 2001.
24. Equip d'Anàlisi Política de la UAB i Universitat del País Basc. *Xarxes crítiques a Catalunya i Euskadi: solidaritat internacional i antiracisme*. 124 pp. Febrer 2002.
25. Equip d'Anàlisi Política de la UAB i Universitat del País Basc. *Xarxes crítiques a Catalunya i Euskadi: antimilitarisme i okupació*. 126 pp. Febrer 2002.